

Piętnaste sprawozdanie

DYREKCYI

c. k. wyższej szkoły realnej

WE LWOWIE

za rok szkolny 1888.

WE LWOWIE.

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

Drukarnia i Litografia Pillera i Spółki.

1888.

nr 143
Spr. 143

Treść:

1. Kilka uwag o powstaniu złożonej deklinacji przymiotników w języku polskim, — przez profesora Franciszka Pohoreckiego.
2. Kronika i statystyka zakładu, — przez dyrektora.

Kilka uwag

o powstaniu złożonej deklinacji przymiotników w języku polskim.

Rozróżniamy w języku polskim dwojaką deklinacją przymiotników: rzeczownikową i złożoną czyli przymiotnikową lub zaimkową.

Według pierwszej odmienia się przymiotnik, otrzymując we wszystkich przypadkach obu liczb (dawniej i liczby podwójnej) zupełnie te same końcówki, które otrzymuje rzeczownik, bez najmniejszej różnicy, np. *dobr, dobra, dobro; tań, tania, tanie* i t. d. podobnie jak rzeczownik: *anioł, ryba, dzieło; koń, bania, pole*.

Deklinacja ta była pierwotnie wyłącznie używana we wszystkich językach rodziny indogermańskiej, a zatem w języku sanskryckim, łacińskim, greckim i w językach słowiańskich. W pierwotnym języku Germanów musiała rzeczownikowa deklinacja przymiotników także być w użyciu. Znajdujemy bowiem w średniowiecznej niemieczyźnie (*mittelhochdeutsch*) tak zwaną formę bezflexyjną (*die unflektierte Form*), która z dzisiejszą deklinacją (mocną, słabą i mieszaną) przymiotników niemieckich nie miała nic wspólnego, będąc pozostałością dawniej deklinacji rzeczownikowej. W takim razie przymiotnik stał po największej części, chociaż nie zawsze, po rzeczowniku, np. *diu ougen rôt, der degen gûot, gûot man ist gouter sîden wert* i t. p.

Języki sanskrycki, łaciński, grecki, prócz deklinacji rzeczownikowej nie miały innej deklinacji przymiotników. Zaś w języku nie-

mieckim i językach słowiańskich z małymi wyjątkami rzeczownikowa deklinacya przymiotników z czasem prawie całkiem wyszła z użycia, zostawiając miejsce deklinacyi złożonój.

W języku niemieckim rzadko już kiedy przymiotnik odmienia się według deklinacyi bezflexyjnej. Czasami tylko i to w poezyi mówi się jeszcze: ein Mädchen schön und wunderbar (Schiller); überzählet sein blühend Glück (tenże); ein Schwarm von Gaffern groß und klein (Bürger); von Roffen feurigen gezogen war sein Wagen (Rückert) i t. p.

Pomiędzy językami słowiańskimi język serbski stanowi pod tym względem wyjątek, albowiem do dnia dzisiejszego posługuje się równocześnie obydwoma deklinacyami, rzeczownikową i złożoną. Serb mówi: *zdrāv čovjek* (człowiek) i *zdrāvī čovjek*; *zdrāvo diče* i *zdrāve diete*, w znaczeniu ein gesunder Mensch i der gesunde Mensch; ein gesunder Kind i das gesunde Kind; przyp. II. *zdrāva čovjeka* i *zdrāvoga čovjeka*; *zdrāva diča* i *zdrāvoga diča*, cines gesunden Menschen i des gesunden Menschen, cines gesunden Kindes i des gesunden Kindes i t. p.

Prócz Serbów, używają jeszcze Kaszubi, którzy swój język za narzecze języka polskiego uważają, chociaż są właściwie resztką dawnych ludów nadbałtyckich (Pomorzan), dotychczas w niektórych przypadkach rodzaju żeńskiego zawsze tylko deklinacyi rzeczownikowej, np. *Procz Krokowy corci Wande* (prócz Krakusowej córki Wandy): *nie chcecie mnie podać bratni dloni*; *le westnąn do święty Barbare* (lecz westchnął do świętej Barbary); *bez wszelci przegode* (bez wszelkiej przygody) itp.

W innych językach słowiańskich, a między innymi i w języku polskim deklinacyi rzeczownikowej już się nie używa; — pozostawiła ona jednak prawie we wszystkich przypadkach dość liczne po sobie ślady; i tak mówi się: *wesół, zdrów, Lwów, Kraków* (gród); *Polska* (ziemia); w przyp. II. *Polski* i t. p. Są to zabytki czyli resztki dawniej deklinacyi rzeczownikowej.

Wyjątek stanowi tu język bułgarski, który nie ma ani rzeczownikowej ani złożonej deklinacyi przymiotników z tej prostej przyczyny, że u Bułgarów przymiotniki podobnie jak i rzeczowniki wcale się nie odmieniają, nie przybierając żadnych końcówek. Tylko przyp. V. przyjmuje czasami, ale nie zawsze, końcówkę *o* np. *selenec* (sielanin, chłop) ma w przypadku V. *seleneco*, ale u innych rzeczowników przyp. V. także nie otrzymuje żadnej końcówki, np. *nos* (Nose), *kamuk* (Stein) mają przyp. Vty równy Iszemu. Na oznaczenie przyp. II. i III. używają Bułgarzy słowa *na*, które stoi przed rzeczownikiem. W liczbie mnogiej *na* wszystkie przypadki jest końcówka *e*.

Bułgarska deklinacja rzeczowników tak więc wygląda:

Liczba pojedyncza.

Przypadek	I. nos (nos)
"	II. na nos (nosa)
"	III. na nos (nosowi)
"	IV. nos (nos)
"	V. nos (nosie)

Liczba mnoga.

Przypadek	I. nosovĕ (nosy, dawniej u nas nosowie)
"	II. na nosovĕ (nosów)
"	III. na nosovĕ (nosom)
"	IV. nosovĕ (nosy)
"	V. nosovĕ (nosy)*)

Zupełnie tak samo wygląda także deklinacja przymiotników bułgarskich, które w skutek tego deklinacyi złożonćj mieć nie mogą.

W polskim języku, jak się wyżej rzekło, rzeczownikowa deklinacja przymiotników wypartą została przez deklinacyą złożoną czyli przymiotnikową lub zaimkową.

Jakim sposobem to się stało, skąd się wzięła deklinacja złożona, skoro jej pierwotnie nie było; jaki proces lingwistyczny tu się odbywał: zjawisko to w rozwoju naszego języka wyjaśnić, będzie właśnie zadaniem niniejszćj rozprawy.

Najznakomitsi lingwiści, jak Bopp, Miklosieh, Smith, ks. Malinowski, Dr. Małeckci zgadzają się jednogłośnie, że złożona deklinacja przymiotników w językach słowiańskich powstała przez zlanie się dwu deklinacyj t. j. rzeczownikowćj (*dobr, dobra, dobro; tań, tania, tanie*) i deklinacyi zaimkowćj, a mianowicie zaimka wskazującego *i — ja — je*; a stało się to w ten sposób, że do pojedynczych przypadków przymiotnika, przybierającego zupełnie te same końcówki, co i rzeczowniki, przyczepił się na końcu zaimek *i — ja — je*; następnie zlał się z przymiotnikiem, a właściwie z jego końcówkami rzeczownikowymi, w jedną całość i utworzył deklinacyą złożoną.

Dr. A. Małeckci (gram. jęz. pol. więk. 1863) tak się wyraża: „Przyczynę nazwy obecnćj deklinacyi „deklinacja ściągnięta albo także złożona“ tak rozumieć należy, że się na nią właściwie złożyły dwie różne

*) Bułgarzy jak również i Serbowie dyzuniecy piszą kirylicą: wszelako dla jednoznaczności z językiem polskim użyłem liter łacińskich.

deklinacye, t. j. deklinacya rzeczowa i deklinacya zaimkowa. Zaimek **i—ja—je** przyczepił się bowiem jako przyrostek do rzeczownych form przymiotnika; tak zaś złożone formy zostały potem ściągnięte, i te ściągnięcia stanowią właśnie dzisiejsze formy naszej deklinacyi przymiotnikowej.“ — Ks. Franc. Ksaw. Malinowski zaś (krytycz. porówn. gram. jęz. pol. 1869) mówi: „Sam rzut oka na zaimkowe skłanianie przymiotnika przekonywają nas, że prawie każda forma składa się z dwu części; jedna ma formę rzeczownika według normy skłaniania rzeczownikowego, druga zaś jest skłonikiem zaimka **ji—ja—je**, a przynajmniej jego zakończeniem.“

Wszystko to jednak byłoby bardzo łatwem do pojęcia, gdyby się nie nasuwało jedno bardzo ważne pytanie. Każdy pomyśli sobie: jakimże sposobem to się stać mogło i z jakiejże przyczyny? I rzeczywiście wątpliwość taka byłaby uzasadniona. Bo czyż możebna przypuścić, ażeby zaimek jako odrębna część mowy stracić miał swą samoistność, siedł ni stąd ni zowąd w usługi drugiej części mowy i stał się jego końcówką? A z drugiej strony możnaby zapytać, czy przymiotnik słowiański przy takiem bogactwie końcówek istotnie takiej usługi ze strony zaimka potrzebował, a gdyby już koniecznie potrzebował, dlaczego właśnie wybór padł na zaimek **i—ja—je**, a nie na jaki inny zaimek lub wogóle na jaką inną część mowy?!

Musiła tu więc zachodzić jakaś inna ważna przyczyna, która wprawdzie znikła nam z oczu, ale której skutki i ślady pozostały.

Otóż zdaniem mojem sprawa będzie zupełnie jasna i łatwa do zrozumienia, jeżeli postawimy stanowczo twierdzenie, że języki słowiańskie, a zatem i język polski, posiadały niegdyś rodzajnik podobnie jak język grecki, język niemiecki.

Na podobną myśl przyszedł już po części także profesor C. W. Smith w dziele „*Grammatik der polnischen Sprache*“ Berlin 1845 i 1864.“ Użony Duńczyk tak rzecz przedstawia: „Die einfachste und natürlichste Form des Beiwortes ist, daß es ganz in derselben Weise gebogen wird, wie das Hauptwort, nach welchem es sich ja richten soll. Da aber die slavischen Sprachen, wie die lateinische keinen Artikel haben, so hat man einst in denselben Fällen, wo ein Beiwort zu dem Hauptworte tritt, ein Bedürfnis gefühlt, den Begriff der Bestimmtheit durch ein Hilfsmittel, wie es der bestimmte Artikel in anderen Sprachen ist, zu bezeichnen. Hierzu hat man das damals auch im nomin. vorhandene anzeigende Fürwort **i—ja—je** verwendet, nur mit dem Unterschiede, daß es nur bei Beiwörtern, und nicht wie der deutsche Artikel

vor, sondern hinter diesem gestellt wurde. Somit *bogat*, *bogata*, *bogato* konstruierte man *bogat i* człowiek der reiche Mann, *bogata ja* żona die reiche Frau, *bogato je* dziecko das reiche Kind.

Und nach und nach schmolz das so als Artikel gebrauchte pronomen mit dem Beiworte zusammen als Endung desselben, und das Beiwort bekam zwei Formen, eine unbestimmte *bogat*, *bogata*, *bogato* und eine bestimmte *bogaty*, *bogata*, *bogate* (russisch *bogatyj*, *bogataja*, *bogatoje*). Dieses ist schon im Altflawenischen vollendet und beide Formen neben einander im Gebrauch. Aber in den neuern slavischen Sprachen hat man dieses wieder überflüssig gefunden und die bestimmte Form hat die unbestimmte mehr oder weniger verdrängt, am meisten im Polnischen, wo sie fast zur einzigen Form des Beiwortes geworden ist, während sich von der unbestimmten Form nur noch wenige Spuren erhalten haben. Daher kommt das Sonderbare, daß das Beiwort im Polnischen eine ganz andere Biegung als das Hauptwort hat.“

Smith jest więc, jak widzimy, na właściwej drodze, ale wyraża się jeszcze bardzo niepewnie „man hat ein Bedürfnis gefühlt, den Begriff der Bestimmtheit durch ein Hilfsmittel zu bezeichnen.“

Według mego zapatrywania daleko lepiej jest powiedzieć otwarcie, że był rodzajnik, niż, że uczuwano potrzebę wprowadzić coś na kształt rodzajnika: bo takiej potrzeby, prawdę mówiąc, nie było. Wszakże jeżeli rzeczownik stał bez przymiotnika i wcale nie uczuwano potrzeby jakiegoś bliższego oznaczenia (den Begriff der Bestimmtheit durch ein Hilfsmittel zu bezeichnen); więc skądżeby się zjawiała taka potrzeba, gdy rzeczownik z przymiotnikiem się łączył? — Czy może dlatego, aby przymiotnikowi przysporzyć obfitości form? Bynajmniej. Wiadomo przecież, że wieczna przemiana, jakiej ulegają wszystkie żyjące języki, dokonywa się w tym kierunku, że języki z biegiem czasu tracą obfitość form. przybierając formy i zwroty coraz bardziej pojedyncze. W każdym języku widoczna jest dążność do skracania, która to dążność w niektórych językach, jak np. angielskim, prawie już do ostateczności posuniętą została. W odwrotnym kierunku żaden język się nie rozwija.

Profesor Małeckie objaśniając (gram. hist. porówn. jęz. pol. 1879) powstanie deklinacyi złożonej, podaje jako przyczynę, że „to doczepianie form zaimkowych do odpowiednich form przymiotnika praktykowało się pierwotnie w tym celu, ażeby omawiany przedmiot jako wiadomy, jako ten a nie inny przedmiot oznaczyć“, dodając, że „zaimek *i—ja—je* miał tu znaczenie **niejako** artykułu.“

Rzeczywiście rzecz miała się tak a nie inaczej; ale możnaby zapytać, skąd to pochodzi, że przedmiot omawiany chciano oznaczyć właśnie tylko wtedy jako wiadomy, gdy rzeczownik przyjmował do swego bliższego określenia przymiotnik? I mimowoli nasuwa się pytanie, czy w takim razie, gdy rzeczownik nie miał przy sobie żadnego przymiotnika, nie zachodziła potrzeba oznaczenia, że mowa jest o wiadomym przedmiocie, a nie o innym; i w dalszem następstwie, jeżeli taka potrzeba bądź co bądź zachodziła, w jaki sposób to uwydatniano?

Otóż pytanie to samo przez się będzie rozwiązane, jeżeli powiemy, że język nasz posiadał swego czasu rodzajnik, jak język grecki *ὁ—το*, niemiecki *der, die, das*, francuski *le, la*.

Rodzajnikiem tym był zaimek **i—ja—je**.

I w niemieckim języku *der, die, das* w dwojakim używa się znaczeniu, jako zaimek wskazujący i rodzajnik. Jeżeli *der, die, das* ma akcent, natenczas jest zaimkiem wskazującym: **der** Mensch; ten człowiek; gdy zaś *der, die, das* nie ma własnego akcentu, lecz stoi pod wpływem akcentu rzeczownika po nim następującego, wtedy jest artykułem: *der Mensch*.

Tak samo rzecz się miała i z polskim rodzajnikiem a względnie zaimkiem **i—ja—je**, który wymawiany z naciskiem, był właśnie zaimkiem, — wymawiany zaś bez akcentu, był artykułem i był używany, gdy chciano oznaczyć, że mówi się o przedmiocie znanym.

Rozchodzi się teraz o to, czy twierdzenie, że język polski posiadał kiedyś rodzajnik, możnaby poprzeć jakimi dowodami, jakimi przykładami z dawnego piśmiennictwa naszego? Niestety, pomniki piśmiennictwa polskiego zaczynają się bardzo późno: najdawniejsze sięgają tylko do pierwszej połowy XIV wieku. Przez wprowadzenie nieszczęśliwej łaciny scholastycznej takie ciężkie pęta nałożono językowi polskiemu, że o rozwoju tegoż mowy być nie mogło. Wszyscy używali łaciny, po polsku nikt nie pisał; słowem literatura polska długie wieki leżała odłogiem.

Gdy zaś w najdawniejszych pomnikach jak w Psalterzu Flor. i Biblii Zofii, ani śladu rodzajnika polskiego nie znajdujemy; więc okazuje się, że rodzajnik nasz daleko wcześniej wyszedł był z używania. A ponieważ i w pomnikach innych języków słowiańskich, np. w pomnikach języka staroruskiego („*Słowo o polku Ihorewie*“ i w kronice *Nestora*), a nawet w języku starosłowiańskim, który z pomiędzy narzeczy słowiańskich najdawniejszą posiada literaturę, także śladów rodzajnika nie spotykamy: więc wynika z tego, że Słowianie, a więc i Polacy już

w zamierzełłej przeszłości, nim wystąpili na widownię dziejową, zaprzestali używać artykułu. Dlaczego?

Tu można wskazać na język łaciński, który mając obfitość form flexyjnych, nie uczuwał potrzeby używania rodzajnika na oznaczenie pojedynczych przypadków, jak język francuski, a nawet niemiecki, gdzie np. rzeczownik *Mensch* z wyjątkiem przyp. I. liczby pojedynczej we wszystkich przypadkach obu liczb brzmi: *Menschen*. Tu rodzajnik niezbędnie jest potrzebny, bo bez niego jakżeby się mogli Niemcy zrozumieć?

Łacinnik zaś nie był w tém kłopotliwém położeniu; jemu nawet nie zależało na tém, aby koniecznie bliżej określić, czy mowa jest o przedmiocie znanym lub nieznanym. A gdy chciał w wyjątkowych razach nwydatnić, że ma na myśli właśnie ten a nie inny przedmiot, natenczas pomagał sobie zaimkami bądź oznaczającymi bądź nieoznaczającymi.

W polskim języku mamy to samo. Mówi się: był tu *jakiś*, *pewien* człowiek, — *es war hier ein Mann*. Gdy Niemiec mówi w ogólnym sensie: *der Mensch ist sterblich*, to my mówimy: człowiek jest śmiertelny. A jeżeli Niemiec powie: *der Mensch hat das gethan*, to my bierzemy do pomocy zaimek wskazujący i mówimy: *ten* człowiek to uczynił. — Jak widzimy, w polskim języku bez rodzajnika ostatecznie obejść się można; i dlatego też możliwém było, że ta część mowy, stawszy się zbyteczną, poszła z czasem w zapomnienie.

Wobec tego zaś, że ani w dawnych zabytkach piśmiennictwa polskiego, ani w pomnikach pobrałymych narodów, śladów rodzajnika nie znajdujemy, mógłby kto zarzucić, że hipoteza o istnieniu artykułu w najdawniejszój polszczyźnie jest po prostu wybrykiem wybujałłej fantazyi. Będziemy się jednak starali udowodnić, że tak nie jest.

W pierwszym rzędzie już sama deklinacja złożona przymiotników naszych jest dowodem, że mieliśmy niegdyś rodzajnik; albowiem tylko tym sposobem jesteśmy w możności powstanie tej deklinacyi sobie wytłómaczyć. W przeciwnym razie, jeżeli zaprzeczymy istnienie artykułu, natenczas zjawisko to lingwistyczne pozostanie dla nas na zawsze zagadką; będzie to sprawa na zawsze nie wyjaśniona. Profesor Smith mówi: „*man hat ein Bedürfnis geföhlt, den Begriff der Bestimmtheit durch ein Hilfsmittel zu bezeichnen*“, a Dr. Małceki: „*zaimek miał tu znaczenie niejako rodzajnika*“. Obydwa te sposoby objaśnienia są wprawdzie głęboko pomyślane, a przecież w zupełności nie wystarczają. Jeżeli zaczęto od razu uczuwać potrzebę dopomagać przymiotnikowi

w jego flexyi zaimkiem, to spytamy: dlaczego tój potrzeby dawniej nie było; skąd się ta potrzeba wzięła? Zachodzi tu bądź co bądź pewna niejasność, pewna wątpliwość, pewna chwiejność, która nawet wtedy nie będzie całkowicie usunięta, jeżeli z Dr. Małeckim powiemy, że zaimek miał tu znaczenie **niejako** rodzajnika, bo nie wiemy, co tu znaczy **niejako**; nie wiemy, dlaczego zaimek ten stał po przymiotniku, a nie przed nim, jak w niemieckim *der gute Knabe*, we francuskim *le bon garçon*; nie wiemy nareszcie, dlaczego zaimek przyczepił się do przymiotnika, a nie do rzeczownika, do którego właściwie należał, bo przecież rozchodziło się o bliższe oznaczenie przedmiotu a nie przymiotu.

Jeżeli zaś kwestyą postawimy stanowczo, żeśmy niegdyś mieli rodzajnik, a tym rodzajnikiem był zaimek **i—ja—je**; natenczas wszelka wątpliwość od razu ustanie; wtedy uważać będziemy powstanie złożonej deklinacyi przymiotników jako coś naturalnego i zwykłego.

Druga okoliczność, która nam pozwala wnioskować, żeśmy posiadali niegdyś rodzajnik, jest ta, że wszystkie języki indogermańskie z małymi wyjątkami artykuł posiadają i tak: języki celtyckie*), germańskie, język grecki. W irlandzkim języku ślady artykułu celtyckiego do dnia dzisiejszego się zachowały. Jeżeli zaś rzeczone języki rodzajnik miały, więc prawdopodobieństwo jest wielkie, że i najmłodsza ich siostrzyca tj. język słowiański mógł go posiadać. W języku łacińskim wprawdzie rodzajnika nie było, ale też i deklinacya złożona przymiotników w tym języku nie powstała i powstać nie mogła.

Najważniejszym zaś dowodem, usuwającym wszelkie wątpliwości o istnieniu rodzajnika w językach słowiańskich, są następujące dwa fakta:

1. W potocznej mowie rosyjskiej i po dziś dzień rodzajnik bywa używany.***) Jakże sobie to wytłómaczyć? Nie inaczej, jak tylko tym sposobem, że jest to wprawdzie nie piśmienny, ale tradycyjny zabytek artykułu z dawnych czasów; co nas w tém przekonaniu utwierdza, że i w polskim języku mieliśmy niegdyś rodzajnik.

2. Jeszcze dobitniej przemawia za istnieniem rodzajnika we wszystkich językach słowiańskich, dzisiejszy język bułgarski, który do dnia dzisiejszego w słowie i piśmie tój części mowy używa.

*) Bopp. Vergleich Gram. des Sanskrit, Send, Slavisch ect.

**) Pypin i Spasowicz. Historia literatur słowiańskich.

Rodzajnik bułgarski na rodzaj męski w miarę zakończenia rzeczownika na spółgłoskę twardą lub miękką lub na samogłoskę brzmi: *ut* (jut), *ét*, *ot* (jot); na rodzaj żeński: *tu* (ù wymawia się jak a); na rodzaj nijaki *to*. Rodzajnik ten powstał z zaimka *ta* — *ta* — *to* i używa się wtedy, gdy mowa jest o przedmiocie wiadomym; w przeciwnym razie rzeczownik stoi bez artykułu.

Możeby jednak kto zechciał twierdzić, że Bułgarzy dawniej może także rodzajnika nie mieli, lecz z czasem go nabyli, zostając w styczności i pod wpływem innych narodów. Zdanie takie byłoby mylne, albowiem języki, jak wiadomo, z biegiem czasu tracą formy, ale ich nie nabywają. Język przyswaja sobie wprawdzie częstokroć z obcego języka pojedyncze wyrazy, zwroty, szyk słów nareszeie; ale żeby aż o całą część mowy stał się bogatszym, takich wypadków nie było. Rzut oka na historią przekonywa nas, że i Bułgarzy w tej mierze nie stanowili wyjątku. Naród ten przechodził straszne koleje; doznawał bowiem od swych ciemieżców Greków i Turków niesłychanego ucisku i prześladowania. Język musiał podupaść, bo któż go miał pielęgnować? Szlachta tureczyła się i traciła wszelką łączność z ludem, a nawet stawała się jego ciemieżcą; stanu średniego nie było; duchowieństwa narodowego także nie było; wszelkie posady duchowne zajmowane były przez Fanaryotów (Greków z Konstantynopola), którzy lud biedny aż do szpiku wysysali. Nawet wyraz „naród“, jak również i starobułgarski „język“ poszedł w zapomnienie. Używano greckiego wyrazu „ehora“, który oznaczał wieśniaków do najcięższych, najpodlejszych robót przeznaczonych*). Nie dziw, że wśród takiego stanu rzeczy, literatura i język bułgarski w zupełnym były upadku i to do tego stopnia, że mnóstwo form zaginęło. Bułgarzy stracili np. *bezokolicznik* (infinitivus) *imiesłów*, *flexyę rzeczowników* i *przymiotników* i t. p.**).

Więc jak widzimy, język bułgarski ubożał, ale się nie wzbogacał. Musimy więc przyznać, że rodzajnik bułgarski nie jest nabytkiem późniejszym, lecz że od najdawniejszych czasów istniał i szczęśliwym sposobem wśród niesłychanego ucisku narodu i mimo głębokiego upadku języka ocalał.

*) Pypin i Spasowicz. Historia literatur słowiańskich.

**) Język Bułgarów mieszkających poza granicami właściwej Burgarii pod niektórymi względami odmienny jest: tak np. Bułgarzy siedmiogrodzcy mają nawet złożoną deklinacyą przymiotników: *srentago*, *srentamu* (świętego, świętemu): bo też ci Bułgarzy żyli wśród innych warunków i innym ulegali wpływom.

Bułgarzy są więc dziś jedynymi pomiędzy Słowianami, którzy nie tylko w potocznej mowie (jak Rosyanie), ale i w piśmie używają rodzajnika *).

Lecz jakże to zjawisko można sobie wytłómaczyć, gdy wszystkie inne narzecza słowiańskie tej części mowy nie posiadają?

Oto bardzo łatwym sposobem. Wiadomo przecież, że wszystkie szczepy słowiańskie od jednego pnia pochodzą, że tworzyły niegdyś jednolity naród słowiański. Naród ten mówił językiem, w którym rodzajnik był osobną częścią mowy. Słowianie zaludniwszy niezmiernie przestrzenie Europy, od ujścia Łaby i od Adryatyku aż po Wołgę; od Bałtyku po morze Czarne, długo jednolitym narodem zostać nie mogli. W miarę zaś tego, jak się pojedyncze plemiona rozpraszają i wśród odmiennych stosunków żyć i rozwijać poczęły, także i ich narzecza od siebie coraz bardziej się oddalają, przybrały różne właściwości i odrębności.

Stąd to poszło, że jedne narody, między tymi i Polacy, mając bogactwo form flexyjnych, straciły rodzajnik; Bułgarzy zaś, pod tym względem ubodzy, do dnia dzisiejszego go zatrzymali. Czy na zawsze? Tego nikt stanowczo powiedzieć nie jest w stanie. Może kiedyś ten sam los go spotka, który spotkał rodzajnik polski. Są już nawet pewne objawy, które wskazują, że na coś podobnego się rzeczywiście zanoszą. Już dzisiaj niektórzy pisarze bułgarscy (lecz nie konserwatywny lud, który stale używa rodzajnika) zaczynają go opuszczać. Tak np. Drumew w dziele „*Nesčastna familia*“ (nieszczęśliwa familia) w pierwszym wydaniu rodzajnik opuszcza, w drugim żal mu tej części mowy i znowu jej używa. I sam w przedmowie do drugiego wydania w taki sposób się tłumaczy.

Opierając się więc na analogii z językiem bułgarskim, można śmiało twierdzić, że i Polacy w najdawniejszych czasach używali rodzajnika, który wszakże jeszcze w czasach przedhistorycznych zupełnie wyszedł z użycia, podobnie jak i inne formy np. *imperfectum*, *aoryst* i t. p.

*) Język tak zwany „staro bułgarski“, który rodzajnika nie miał, nie stanowi tu żadnej sprzeczności w powyższym twierdzeniu: nie był on bowiem nigdy narodowym językiem Bułgarów; lud bułgarski nigdy tym językiem nie mówił.

Język „staro bułgarski“ był językiem liturgicznym, cerkiewnym i powstał pod wpływem języka starosłowiańskiego. Prof. Jagić nazywa go „*Altbulgarische Sprache*“.

Skoro więc mieliśmy rodzajnik, zachodzi pytanie, gdzie też on stał, czy przed rzeczownikiem, jak w języku greckim, niemieckim, francuskim, czyli też po rzeczowniku?

Tu znów trzeba sobie pomagać analogią z językiem bułgarskim. Bułgarzy kładą swój rodzajnik po rzeczowniku np. *obraz* Bilde, — *obraz-ut* daś Bilde, — *boj* Schlacht, *bo-jut* die Schlacht, — *muż* Mann, *muż-et* der Mann, — *mlados* Jugend, *mlados tu* (cz. ta) die Jugend, — *téle* Kalb, *téle-to* daś Kalb i t. p.

Właściwość stawiania rodzajnika po rzeczowniku nie powinna nas zadziwiać, albowiem nie jest ona u nas Słowian wyjątkową. Napotykamy ją i w innych językach np. w języku rumuńskim mówi się: *lup* (lupus, Wolf), zaś *lupu-l* (der Wolf); rodzajnik stoi tu, jak widzimy, także po rzeczowniku.

Nie ulega więc żadnej wątpliwości, że i nasz rodzajnik **i-ja-je** stał także po rzeczowniku i był zupełnie w tém samém znaczeniu używany jak rodzajnik bułgarski np. *mąż* Mann, *mąż-i* der Mann; *mlodość* Jugend, *mlodość-ja* die Jugend; *cielę* Kalb, *cielę-je* daś Kalb itp.

A cóż się działo, gdy rzeczownik przybierał do bliższego określenia przymiotnik; gdzież wtedy stał rodzajnik, czy także po rzeczowniku?

Rozpatrzmy się, jak u Bułgarów rzecz się przedstawia. W bułgarskim języku stoi rodzajnik w takim razie po przymiotniku, np. *dobri-jut* wol der gute Doh; — *dobra tu* (cz. ta) *krawu*, die gute Kuh; — *dobró-to téle*, daś gute Kalb.

Ta sama zasada, czyli ten zwyczaj istniał naturalnie i w polskim języku. Mówiono także: *dobr-i wół*, *dobra-ja krowa*, *dobro-je cielę*. Co już i prof. Smith przypuszczał „Somit *bogat*, *bogata*, *bogato* construierte man *bogat i człowiek*, *bogata-ja żona*, *bogato-je dziecię*“.

Od tego sposobu mówienia, a właściwie od tego szyku wyrazów do dzisiejszej złożonej deklinacji przymiotników był tylko krok jeden. Dążność do skracania, która w każdym języku panuje, sprawiła, że w szybkości wymawiania ściągano te dwa wyrazy w jeden i zamiast *dobr-i* mówiono *dobry*, zamiast *dobra-ja* *dobra*, zamiast *dobro-je* *dobre* i tak dalej przez wszystkie przypadki wszystkich trzech liczb (jak długo i liczby podwójnej jeszcze używano).

*) J przeciąga się do następującej zgłoski podobnie jak to się dzieje ze spółgłoskami w języku francuskim, gdy następujący wyraz od samogłoski się zaczyna.

Podobne wypadki zlania się dwu wyrazów zdarzają się dość często. Dzisiejszy czas przeszły powstał w ten sam sposób. Czas ten składał się z dwu części: *imiesłowu* czasu przeszłego: *czytał-a-o* i *czasu teraźniejszego słowa posiłkowego być, jeśm, jeś* itd.

Zamiast tedy: *czytał jeśm, czytał-jeś, czytali jeśm, czytali-jeście*, na co w pomnikach języka naszego i innych pobratymczych języków liczne mamy dowody, mówimy: *czytałem, czytałeś, — czytaliśmy, czytaliście*.

W taki więc sposób powstała dzisiejsza złożona czyli ściągnięta deklinacja przymiotników, która pierwotnie obok deklinacji rzeczownikowej była używana w tém znaczeniu, jak się to dzieje po dziś dzień w języku serbskim lub niemieckim. Rodzajnik chociaż na pozór znikł z oczu, wszelako znaczenie, jakie nadał ściągniętemu ze sobą przymiotnikowi, jeszcze jakiś czas się zachowało.

Podobnie jak nasza deklinacja złożona, powstała w języku niemieckim tak zw. mocna deklinacja przymiotników przez zlanie się deklinacji bezflexyjnej z rodzajnikiem *der, die, das*:

Liczba pojedyncza.

Przyp.	I.	z	gut	der	Mann	powstała	forma	guter	Mann
"	"	"	gut	die	Frau	"	"	gute	Frau
"	"	"	gut	das	Kind	"	"	gutes	Kind
"	II.	"	gut	des	Mannes	"	"	gutes	Mannes
"	"	"	gut	der	Frau	"	"	guter	Frau
"	"	"	gut	des	Kindes	"	"	gutes	Kindes
"	III.	"	gut	dem	Manne	"	"	gutem	Manne
"	"	"	gut	der	Frau	"	"	guter	Frau
"	"	"	gut	dem	Kind	"	"	gutem	Kind
"	IV.	"	gut	den	Mann	"	"	gutem	Mann
"	"	"	w rodzaju żeńskim i nijakim równy I.						

Liczba mnoga utworzyła się w ten sam sposób.

Zwykła reguła, dotycząca téjże deklinacji przymiotników niemieckich brzmi: Gdy przymiotnik odmienia się bez rodzajnika, natenczas otrzymuje we wszystkich przypadkach obu liczb zakończenie rodzajnika oznaczającego. Jestto reguła wprawdzie wygodna i praktyczna, ale mechaniczna. Gdy zaś chodzi o umiejętne traktowanie rzeczy, musimy przyznać, że rzecz się tak miała, jakśmy wykazali. Utwierdza nas w tém przekonaniu także Bopp (Vergl. Gram. d. Sansk., Send etc.), który tak mówi: „Da nun die germanischen starken Adjective durch den ihnen einver-

leibten Artikel definiert sind, so ist es natürlich, daß wir sagen: guter, aber der gute nicht der guter, was unser Sprachgefühl sehr verletzen würde; denn es liegt noch in unserem Gefühl, daß in **guter** der Artikel enthalten ist; es liegt somit die Annahme sehr nahe, daß diese Declination auf Zusammensetzung des Objectivs mit dem Artikel beruhe.“ Tego samego zdania są także Miklosich i ks. Malinowski.

Skorośmy więc poznali, w jaki sposób powstała złożona deklinacya przymiotników polskich, pozostaje nam jeszcze dla unaocznienia zestawieć wszystkie przypadki obu liczb na dwóch przymiotnikach, z których temat jednego kończy się na twardą, drugiego zaś na miękką spółgłoskę:

Liczba pojedyncza.

	rodz. męski	rodz. żeński
Przyp. I.	dobr-i = dobry,	dobra-ja = dobra,
„ „	tań-i = tani,	tania-ja = tania,
„ II.	dobra-jego = dobrego,	dobry-jęj = dobrej,
„ „	tania-jego = taniego,	tani-jęj = taniej.
„ III.	dobru-jemu = dobremu,	dobrze-jęj = dobrej,
„ „	taniu-jemu = taniemu,	tani-jęj = taniej,
„ IV.	jak I. lub. II.	dobrę-ją = dobrą.
„ V.	jak I.	jak I.
„ VI.	dobrem-im = dobrym,	dobrą-ją = dobrą,
„ „	taniem-im = tanim,	tanią-ją = tanią,
„ VII.	dobrze-im = dobrym,	dobrze-jęj = dobrej,
„ „	taniu-im = tanim,	tani-jęj = taniej,
	rodz. nijaki.	
Przyp. I.	dobro-je = dobre	
„ „	tanie-je = tanie	
„ II.	dobra-jego = dobrego	
„ „	tania-jego = taniego	
„ III.	dobru-jemu = dobremu	
„ „	taniu-jemu = taniemu	
„ IV.	jak I.	
„ V.	jak I.	
„ VI.	dobrem-jém = dobrém	
„ „	taniem-jém = taniém	
„ VII.	dobrze-jém = dobrém	
„ „	tani-jém = taniém *)	

*) Od O. Kopezyńskiego począwszy rozróżniamy rodzaje, a nie przypadki; przed K. jednak rozróżniano przypadki, a nie rodzaje. A zatem dziś mówimy w VI. i VII. przyp. rodz. m. *dobrym*; zaś w rodz. nij. *dobrém*; dawniej brzmiał przyp. VI. rodz. m. i n. *dobrym*, zaś przyp. VII. r. m. i n. *dobrém*.

Liczba mnoga.

	rodz. męski	rodz. żeński	rodz. nijaki
Przyp. I.	dobrzy-i = dobrzy,	dobry-je = dobre	dobra-je = dobre
" "	tanie-i = tani,	tanie-je = tanie,	tania-je = tanie
" II.	dobr-ich = dobrych,	jak rodzaj męski	
" "	tani-ich = tanich,		
" III.	dobrom-im = dobrym,		
" "	taniom-im = tanim		
" IV.	jak II. lub jak I.	jak I.	jak I.
	w r. ż. i n.		
" V.	jak I.	jak I.	jak I.
" VI.	dobrami-imi = dobrymi	jak rodzaj męski.	
" "	tañmi-imi = tanimi		
" VII.	dobrach-ich = dobrych		
" "	taniach-ich = tanich		

Należy jeszcze wyjaśnić, w jaki sposób to ściągnięcie, czyli zlewianie się końcówek rzeczownikowych z rodzajnikowymi się odbywało

Liczba pojedyncza.

Przyp I. W rodzaju męskim była niegdyś, jak nas uczy gramatyka porównawcza właściwie końcówka **x** i wyraz ten brzmiał *dobr**x***, **x** z **i** zlało się w **y**, które jako twarde nie miękczy poprzedzającą spółgłoski. W rodzaju żeńskim **j** odpadło i powstała forma *dobraa*, z czasem *dobra*. W rodzaju nijakim powstała w ten sam sposób na-przód forma *dobroe*, potem *dobre*, podobnie jak u zaimków dzierżawczych z *moje*, *twoje*, *swoje* powstały formy skrócone *me*, *twe*, *swe*.

Początek do ściągnięcia dało widocznie **j**, które dlatego z łatwością odpaść mogło, ponieważ ono właściwie do tematu nie należy, będąc tylko jego przydechem. Są bowiem narzecza słowiańskie, w których joty w tym wypadku nie ma, np. w Kronice Nestora znajdujemy: *da iszczit ut eho*, *aszcze ne ubjut eho* i t. p.

Dr. Małecki objaśniając zlewianie się powyższych form, mniema, że „z czasem zaczęto takie przed zaimkiem położone samogłoski jak **o** w *ostroje* zastępować jorami, które z czasem zaprzestały być wymawiane: z owych *ostr**x**je* i *blo**x**je* wyrobiły się tedy formy *ostr**j**e* i *blo**j**je*. (Jota żadnej spółgłoski nie miękczy i tutaj zatem ani *ostr**z**e* ani *blo**z**e* się z tego nie wytworzyło.)“

Dr. Małecki przytacza na dowód jeden wyraz, który w pewnym dokumencie z r. 1237 przychodzi „*blogue* (*blo**x**je* zamiast dawniejszego *blo**j**je*). Miała to być pora przejściowa. Na poparcie tego znajdujemy wiele przykładów w pomnikach z XIV i XV wieku, np. miło-

sierdzie *boszye* (*boźje*); — chociaż równocześnie znajdujemy w tych samych pomnikach także formę zakończoną na *e* bez joty, np. *Crolewstwo bosze* (*boże*). Pst. Flor.

Przyp. II. Nasuwa się pytanie, dlaczego po zniknięciu *a* i *j* w nowo powstałej formie *dobrego*, to *e* nie miękczy poprzedzającej spółgłoski? Przypisać to należy wpływowi rzeczownikowej końcówki *a*, które wprawdzie znikło, lecz pozostawiło ślady po sobie, zabezpieczając *r* przed zmiękczeniem przez następujące *e*. Odwrotnie rzecz biorąc, gdybyśmy nie wiedzieli, że to jest forma ściągnięta, to byśmy na żaden sposób nie mogli sobie wytłómaczyć, dlaczego nie mówimy *dobrzego* lecz *dobrego*. Podobnie rzecz się ma w rodz. żeń, i nijak. z tą różnicą, że tu *y* i *o* te same usługi oddaje poprzedzającej spółgłosce, co w rodz. męsk. samogłoska *a*.

Przyp. III. W rodz. męsk. i nijak. z *dobru-jemu* powstała dzisiejsza forma *dobremu* na tej samej zasadzie, jak się utworzył przyp. II; rodzaj żeński już następcza więcej trudności. Nie mówimy *dobrzej* lecz *dobrzej*. Tu widocznie końcówka rzeczownikowa *e*, która miękczyła poprzedzającą spółgłoskę, odpadła i skutkiem tego znikła też i przyczyna zmiękczenia. A ponieważ końcówka rodzajnikowa (zaimkowa) *ej*, poprzedzającej spółgłoski także nie zmiękczyła, więc wnioskować wolno, że albo przyp. III utworzył się pod wpływem przyp. II, albo nowa końcówka *ej* przyczepiła się do tematu zakończonego na *z*; samogłoska *z* znikła wprawdzie, ale pozostawiła ten ślad po sobie, że spółgłoska poprzedzająca została nie zmiękczona. Pierwszy wypadek wydaje się prawdopodobniejszy, albowiem mamy we flexyi rzeczowników i przymiotników więcej podobnych przykładów oddziaływania jednych przypadków na drugie.

Przyp. IV. W rodz. żeń. po wyrzuceniu *e* i *j* powstało z *dobrę-ją* *dobrą*.

Przyp. VI. rodz. męsk. i nijak. powstać mógł w następujący sposób: Kończówka rzeczownikowa *om* odpadła, a natomiast stanął jako końcówka rodzajnik (naturalnie w VI przyp.) *im*. Że nie mówimy *dobrym* lecz *dobrym*, tj. że *i* nie zmiękczyło poprzedzającej spółgłoski, lecz samo się na *y* zamieniło, przypisać należy końcówce tematu *z*, którego wpływ już przy tworzeniu się innych przypadków, mianowicie I. rodz męsk. i III. rodz. żeń. wykazaliśmy.

Przyp. VII. rodz. męsk. i nij. powstał na tej samej zasadzie, jak przyp. III. rodz. żeń. z *dobrze-jém* = *dobrém*; w rodz. żeń. zaś jak przyp. III.

Liczba mnoga.

Przyp. I. W rodz. męsk. odpadła końcówka rzeczownika *y*, a rodzajnik i stanął na jej miejscu. I powstała forma *dobrzy*, dziś wymawiana li tylko dla efonii *dobrzy* i tak też pisana. Nie polega to na żadnem prawie językowem, lecz tylko na przyzwyczajeniu. Czesi piszą *dobrzy*. I z naszych pisarzy niektórzy jak Staszic, Lelewel nie hołdowali temu przyzwyczajeniu.

Przyp. I. rodz. żeń. i nijak., jako też wszystkie inne przypadki wszystkich trzech rodzajów tworzyły się na tych samych zasadach, jakeśmy już wykazali.*)

Również przymiotniki zakończone na miękką spółgłoskę jak *tań* (*tan_n*), *tania*, *tanie* nie nastroczają po tém, co już było powiedziane, nic nowego, a objaśnienie ich deklinacyi złożonej o tyle jest łatwiejsze, o ile że nie zachodzi potrzeba wykazywania, dla czego tu i ówdzie końcowa spółgłoska przymiotnika się miękczy lub nie miękczy, jak się rzecz ma u tych przymiotników, których temat na twardą kończy się spółgłoskę.

We Lwowie, w maju 1888.

Franciszek Pohorecki.

*) Liczbę podwójną jako wyszłą z użycia pomijamy.

Statystyka Zakładu.

I.

Skład grona nauczycielskiego

z końcem roku szkolnego 1887/8.

A. Nauczyciele przedmiotów obowiązkowych.

1. **Rodecki** Czesław, Dr. filozofii, dyrektor c. k. wyższej szkoły realnej, zastępca przewodniczącego Rady szkolnej okręgowej.
2. **Zawadil** Wacław, profesor VIII rangi, zawiadowca gabinetu historii naturalnej, uczył historii naturalnej w klasach: Ia, Ib, IIa, IIb, V, VI i VII — razem godzin 20.
3. **Benoni** Karol, Dr. filozofii, profesor VIII rangi, uczył geografii w klasach: V, VI i VII, i historii powszechnej w klasach: IIa, IIb, III, IV, V, VI i VII — razem godzin 18.
4. **Pohorecki** Franciszek, profesor i zawiadowca biblioteki szkolnej, uczył języka polskiego w klasie VI i języka niemieckiego w klasach: IV, VI i VII — razem godzin 16.
5. **Soleski** Józef, profesor, uczył matematyki w klasach: IV i V i fizyki w klasach: III, IV i VI — razem godzin 18.
6. **Daszyński** Władysław, profesor, zawiadowca gabinetu geometrycznego, uczył geometrii i rysunków geometrycznych w klasach: Ia, III, V, VII, matematyki i kaligrafii w klasie III — razem godzin 19.
7. **Waligórski** Franciszek, profesor, uczył języka polskiego w klasach: V i VII, i języka niemieckiego w klasach: Ib i V — razem godzin 17.
8. **Fedorowicz** Teofil, profesor, zawiadowca biblioteki uczniów, uczył geometrii i rysunków geometrycznych w klasach: Ia, IIa, IIb, IV i VI, i kaligrafii w klasie Ib — razem godzin 20.
9. **Hoszowski** Celestyn, profesor, zawiadowca gabinetu rysunkowego, uczył rysunków odręcznych w klasach: III, IV, V, VI i VII — razem godzin 20.
10. **Bryk** Kazimierz, profesor, zawiadowca gabinetu fizykalnego, uczył matematyki w klasach: Ia, VI i VII, fizyki w klasie VII — razem godzin 18.

11. **Sokołowski Antoni**, profesor, zawiadowca gabinetu chemicznego, uczył języka polskiego w klasie Ib, arytmetyki w klasie IIb, chemii w klasach IV, V, VI i VII — razem godzin 18.
12. **Ks. Laskowski Józef**, Dr. teologii, profesor, uczył religii obrz. lać. we wszystkich klasach — razem godzin 18.
13. **Skwareczyński Karol**, egzamin. zastępca nauczyciela, uczył języka polskiego w klasie Ia, arytmetyki w klasie Ib i IIa i rysunków odręcznych w klasie IIa i IIb — razem godzin 19.
14. **Janelli Franciszek**, egzamin. zastępca nauczyciela, uczył geografii w klasach: Ia, Ib, IIa, IIb, III i IV, kaligrafii w klasach: Ia, IIa i IIb — razem godzin 20.
15. **Fafara Julian**, egzamin. zastępca nauczyciela, uczył języka polskiego w klasach: IIa, IIb, III i IV i języka niemieckiego w klasie Ia — razem godzin 18.
16. **Szromba Marcin**, zastępca nauczyciela, uczył języka niemieckiego w klasach: IIa, IIb i III — razem godzin 17.
17. **Ks. Filipowski Jan**, zastępca katechety gr. kat., uczył religii obrz. gr. kat.
18. **Wolf Michał**, uczył religii mojżeszowej we wszystkich klasach — razem godzin 6.

B. A s y s t e n c i :

1. **Tomanek Zygmunt**, do rysunków geometrycznych.
2. **Kołomłocki Tadeusz**, do rysunków odręcznych.
3. **Modes Aleksander**, do rysunków odręcznych.

C. Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych:

1. **Dr. Benoni Karol**, uczył historii kraju rodzinnego — razem godzin 4.
2. **Ks. Filipowski Jan**, uczył języka ruskiego — razem godzin 2.
3. **Kropiwniecki Józef**, uczył języka francuskiego — razem godzin 6.
4. **Hoszowski Celestyn**, uczył modelowania — razem godzin 4.
5. **Skwareczyński Karol**, uczył gimnastyki — razem godzin 6.
6. **Poliński Józef**, uczył stenografii — razem godzin 4.
7. **Szatkowski Paweł**, uczył śpiewu — razem godzin 4.

—

Na początku i w ciągu roku szkolnego zaszły w składzie grona nauczycielskiego następujące zmiany:

1. **Gąsiorowski Andrzej**, zastępca nauczyciela, przeniesiony do c. k. gimnazjum w Tarnopolu.
2. **Starkel Romuald**, profesor, umarł dnia 19. Marca 1888.
3. **Szromba Marcin**, mianowany zastępcą nauczyciela od drugiego półroczu 1888.

II.

Rozkład nauk.

A) Przedmioty obowiązkowe.

I. Klasa.

Gospodarz w klasie Ia: **Fąfara Julian.**

„ „ Ib: **Sokołowski Antoni.**

Religia. 2 godziny tygodniowo. Zasady katolickiej wiary i obyczajów.

Język polski. 4 godziny tygodniowo. Nauka o częściach mowy wogóle. Odmiana imion i czasowników. Nauka o zdaniu gołym i rozwiniętym; z głosowni najniezbędniejsze zasady przy sposobności nauki o deklinacji i konjugacji. Płynne czytanie ustępów z Wypisów polskich tom I., z objaśnieniem gramatycznym i rzeczowym, poprawne opowiadanie, a wreszcie wygłaszanie z pamięci ustępów prozaicznych i poetycznych. Co tydzień jedno zadanie.

Język niemiecki. 6 godzin tygodniowo. Słaba i mocna odmiana rzeczowników, jakoteż odmiana przymiotników, zaimków i liczebników. Odmiana czasowników słabych, tudzież ważniejszych czasowników mocnych, praktycznie przy tłumaczeniu przykładów z języka niemieckiego na polski i odwrotnie z Wypisów Rebena. Rząd przyimków przy nadarzonej sposobności. Reprodukoya w języku niemieckim łatwiejszych zdań z Wypisów stosownie zmienianych. Co tydzień zadanie szkolne.

Geografia. 3 godziny tygodniowo. Pojęcia wstępne z geografii fizycznej i matematycznej, oro- i hydrografia wszystkich części świata, oraz krótki przegląd polityczny, według książki Tatomira i Benoniego.

Arytmetyka. 4 godziny tygodniowo. Układ metryczny. Cztery działania liczbami całkowitymi i dziesiętnymi, mianowanymi i niemianowanymi; podzielność liczb, najmniejsza wspólna wielokrotność i największa wspólna miara; ułamki zwykłe. Liczby wielogatunkowe. Co dni 14 zadanie szkolne.

Historia naturalna. 3 godziny tygodniowo. Zoologia podług książki prof. Nowickiego, wydanie ilustrowane. A mianowicie w pierwszym kursie ze zwierząt kręgowych: ssaki i ptaki, w drugim kursie zwierząt kręgowych, oraz dział zwierząt bezkręgowych.

Geometria i rysunki geom. 4 godziny tygodniowo. Nauka o punktach, liniach, kątach, trójkątach, czworobokach i wielokątach. Rysowanie ilości przestrzennych z uwzględnieniem ich wielkości i położenia,

z wolnej ręki, z modeli drutowych i gipsowych. Rysunek ornamentów, które na podstawie konstrukcyjnej łatwo wykonać się dają.

Kaligrafia. 2 godziny tygodniowo. Pismo według wzorów Greinera, po polsku i po niemiecku.

II. Klasa.

Gospodarz w klasie IIa: **Skwarczyński Karol.**

„ „ IIb: **Szromba Marcin.**

Religia. 2 godziny tygodniowo. Historia starego testamentu z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Powtórzenie i uzupełnienie nauki o formach i o zdaniu rozwiniętem, nauka o składni zgody i rzędu na podstawie gramatyki Dra Małeckiego. Czytanie, opowiadanie, analiza gramatyczna, deklamacja z Wypisów tom II. Trzy wypracowania piśmienne na miesiąc.

Język niemiecki. 6 godzin tygodniowo. Powtórzenie i uzupełnienie nauki o formach; czasy złożone w formie czynnej i biernej — używanie przyimka *zu* przy wyrazie bezokolicznym i przedpierwotnika *je* w imiesłowie. Odmiana zaimka i liczebnika, o przyimkach i spójnikach w ogólności. Czytanie, tłumaczenie i analiza podług Wypisów Rebena. Co tygodnia ćwiczenie domowe i półgodzinne szkolne.

Geografia. 2 godziny tygodniowo. Szczegółowa geografia Azji, Afryki i krajów Europy południowej podług książki Baranowskiego i Dziezickiego.

Historia. 1 godzina tygodniowo. Dzieje starożytne podług Weltera w tłumaczeniu polskim Zygm. Sawczyńskiego, tom I.

Matematyka. 3 godziny tygodniowo. Działania skrócone; stosunki i proporcje; pojedyncza i złożona reguła trzech; praktyka włoska; rachunek procentu prostego; rachunek terminu; reguła spółki, fałszuchowa, przeciętna i mieszaniny podług książki Bączalskiego. Co dni 14 zadanie szkolne.

Historia naturalna. 3 godziny tygodniowo. W I. półroczu mineralogia według książki Łomnickiego. W II. półroczu botanika podług książki Hückla.

Geometria i rysunki geom. 4 godziny tygodniowo. Przedmiot z I. klasy w krótkości powtórzony. Przystawanie i podobieństwo trójkątów z uwidocznieniem, polegającym na konstrukcyi takowych. Konstrukcja czworoboków. Nauka o kole.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Ćwiczenia w rysowaniu ornamentów płaskich podług szkoły elementarnej E. Herdlego i Jacobsthala, oraz nauka perspektywy podług szkoły J. Grandanera z użyciem odpowiednich przyrządów i zastosowanie kombinacji architektonicznych geometrycznych z odlewów gipsowych.

Kaligrafia. 2 godziny tygodniowo. Pismo według wzorów Greinera, po polsku i po niemiecku.

III. Klasa.

Gospodarz: Daszyński Władysław.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Historia życia Chrystusa i historia apostołska z uwzględnieniem biblijnej geografii i chronologii.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Szczegółowo składnia zgody i rzędu; składnia w obrębie czasownika. Nauka o zdaniu złożonym; części mowy nieodmienne — według gramatyki Antoniego Małeckiego. Czytanie, opowiadanie, rozbiór gramatyczny i deklamacja ustępów wierszem i prozą z III. tomu Wypisów polskich dla niższych klas gimnazjalnych. Co 10 dni zadanie domowe, co 14 szkolne.

Język niemiecki. 5 godzin tygodniowo. Z gramatyki: składnia zgody i część składni rzędu; powtórzenie nauki o formach. Lektura połączona z analizą na podstawie wypisów Hamerskiego dla III. kl.; przerobionych ustępów niemieckich tak prozaicznych jako też poetycznych uczono się na pamięć. Ćwiczeń pisemnych było co miesiąc cztery, dwa domowe, dwa szkolne.

Geografia. 2. godziny tygodniowo. Szczegółowa geografia krajów Europy środkowej i północnej, oraz Ameryki i Australii według podręcznika Baranowskiego i Dziedzickiego.

Historia. 2 godziny tygodniowo. Dzieje wieków średnich z szczególnem uwzględnieniem historii austriackiej i kraju rodzinnego, według Weltera w tłumaczeniu Sawczyńskiego, tom II.

Arytmetyka. 4 godziny tygodniowo. Powtórzono przedmiot z klas poprzedzających; miary, wagi i monety zagraniczne, nauka o papierach publicznych; w drugim półroczu: cztery działania liczbami algebraicznymi; podnoszenie liczb szczególnych do drugiej i trzeciej potęgi, tudzież wyciąganie drugiego i trzeciego pierwiastka, według książki Bączalskiego. Co dni 14 zadanie szkolne.

Fizyka. 3 godziny tygodniowo. Ogólne i szczególne własności ciał; o cieple, magnetyzmie i elektryczności według książki Dra Czesława Rodeckiego.

Geometria i rysunki geom. 3 godziny tygodniowo. Konstrukcje opierające się na przystawianiu i podobieństwie figur. Stereometria. Rysowano prócz powyższych konstrukcyj ornament geometryczny i nakładano farbami.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Ornamenta konturowe i w pół-tonie cieniowane ołówkiem i kredą, lub kolorowane według wzorów Carota, Andla i z odlewów gipsowych.

Kaligrafia. 2 godziny tygodniowo. Pismo ozdobne.

IV. Klasa.

Gospodarz: Soleski Józef.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Objaśnienie ważniejszych obrzędów kościoła Chrystusowego z uwzględnieniem ich powodów i czasu zaprowadzenia.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Szczegółowo składnia w obrębie czasownika, nauka o zdaniu złożonym, o okresach, szyku wyrazów i słoworodzie; ortografia i interpunkcja według gramatyki Dra Antoniego Małeckiego. Czytanie, opowiadanie, rozbiór gramatyczny i deklamacja ustępów wierszem i prozą z IV tomu Wypisów. Co miesiąc dwa zadania domowe, jedno szkolne.

Język niemiecki. 5 godzin tygodniowo. Składnia zgody, składnia rzędu; nauka o czasach, trybach i sposobach, mowa zależna, przyimki rządzące przypadkami, przemiana zdań. Czytanie, tłumaczenie, opowiadanie, uczenie się na pamięć, rozbiór z Wypisów Ed. Hamerskiego, tom II. Co 10 dni zadanie szkolne. Co 14 dni domowe.

Geografia i statystyka. 2 godziny tygodniowo. Dokładna geografia monarchii austro-węgierskiej z szczególnem uwzględnieniem kraju rodzinnego, według podręcznika Dra J. Szaraniewicza.

Historia powszechna. 2 godziny tygodniowo. Historia nowożytna z szczególnem uwzględnieniem historii austriackiej według Weltera w tłumaczeniu polskiem Sawczyńskiego, tom III.

Arytmetyka. 3 godziny tygodniowo. Powtórzono przedmiot z klas poprzedzających; cztery działania liczbami algebraicznymi, największa wspólna miara i najmniejsza wspólna wielokrotność; ułamki zwyczajne; równania pierwszego stopnia z jedną i dwiema niewiadomymi. Co dni 14 zadanie szkolne.

Fizyka. 3 godziny tygodniowo. Wzięto statykę i dynamikę ciał stałych, płynnych i lotnych, akustykę i optykę. Według książki Dra Czesława Rodeckiego.

Chemia. 4 godziny tygodniowo. Opis ważniejszych pierwiastków i tychże połączeń; ważniejsze związki organiczne z uwzględnieniem ich praktycznego zastosowania.

Geometria i rysunki geom. 3 godziny tygodniowo. Obliczenie powierzchni figur płaskich, powierzchni i objętości brył, rozwiązanie praktycznych zagadnień. Zmiana figur i konstruacja linii krzywych. Zastosowanie twierdzeń geometrycznych do miernictwa. Rzuty prostopadłe punktu, prostej i figur płaskich.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Według ornamentów Storka i z odlewów gipsowych, cieniowanie ołówkiem, kredą lub kolorowaniem w danych stosunkach, zmniejszone lub zwiększone, według wzorów E. Jakobsthala; nauka cieniowania według J. Grandanera.

V. Klasa.

Gospodarz: Waligórski Franciszek.

Religia. 3 godziny tygodniowo. I. półroczce: Główne źródła katolickiej nauki wiary i obyczajów w historycznem przedstawieniu. II. półroczce: Katolicka nauka wiary.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. W I. półroczu: Nauka o prozie z estetycznym objaśnieniem wszystkich jej kształtów. W II półroczu: Nauka o wierszowaniu podług gramatyki A. Małeckiego, i nauka o poezyi z estetycznym objaśnieniem wszystkich jej kształtów. W obu półroczach odpowiednia lektura na podstawie Wypisów polskich tom IV. Ćwiczenia stylistyczne dwa w miesiącu.

Język niemiecki. 5 godzin tygodniowo. Podstawą nauki były Wypisy niemieckie Jandaurka-Hamerskiego dla klasy V. Lektura połączona z rozbiorem gramatycznym i logicznym, opowiadanie z zastosowaniem synonimiki i uwzględnieniem konstrukcyjnych odrębności języka niemieckiego z polskim; nieustanne powtarzanie główniejszych prawideł gramatycznych. Ustępy poetyczne objaśniano także we względzie estetycznym i uczono się ich na pamięć. Tłumaczenie z języka polskiego na niemiecki. Ćwiczenia pisemne dwa co miesiąc, jedno domowe — jedno szkolne.

Geografia. 1 godzina tygodniowo. Powtórzenie i dopełnienie geografii matematycznej i fizycznej, tudzież geografii Azji, Afryki i państw południowej Europy z uwzględnieniem stosunków handlowych i przemysłowych, według podręcznika Baranowskiego i Dziedzickiego.

Historia. 3 godziny tygodniowo. Historia starożytna podług Gindelego tom I. w tłumaczeniu Markiewicza.

Matematyka. 5 godzin tygodniowo. Z algebry: cztery działania. Podzielność liczb, ułamki, stosunki i proporcye, potęgi i pierwiastki. Równania stopnia pierwszego. Z geometryi: Planimetrya. Co 14 dni zadanie szkolne.

Historia naturalna. 3 godziny tygodniowo. Wykład systematyczny zoologii na zasadach anatomicznych i fizyologicznych. Zarys anatomii i fizyologii człowieka podług książki Dra Nowickiego.

Chemia. 3 godziny tygodniowo. W pierwszym półroczu: Wiadomości wstępne, mianowicie: definicya atomu, drobiny, połączeń chemicznych, podział pierwiastków na metaloidy i metale. Szczegółowy opis metaloidów jednosilnych, dwusilnych i ich połączeń; z metaloidów trójsilnych: o fosforze. W drugim półroczu: Dalszy ciąg opisów metaloidów trójsilnych i metaloidów czterosilnych, o własnościach fizycznych i chemicznych metali, gromady potasowców i wapniowców. Podług książki wydanej przez A. Nawratila i A. Sokołowskiego.

Geometrya wykreślna. 3 godziny tygodniowo. O rzutach i względnościach punktu, linii prostej i płaszczyzny. Rozwiązanie zagadnień tyczących się punktu, prostej i płaszczyzny. O rzutach brył graniastych i okrągłych, przekroje brył płaszczyznami, oznaczenie przekrojów w siatkach. O liniach krzywych: elipsie, hyperboli, paraboli i cyklolidzie.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Ornamenta kolorowane podług szkoły Meirera, rysowanie i cieniowanie ornamentów z modeli gipsowych, rysunek w perspektywie głównie i słupów, nauka głowy ludzkiej podług szkoły J. Grandanera, oraz rysowanie medalionów z odlewów gipsowych.

VI. Klasa.

Gospodarz: **Pohorecki Franciszek.**

Religia. 2 godziny tygodniowo. Katolicka nauka obyczajów.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Historia literatury polskiej w ogólnym zarysie aż do Konarskiego, przyczem czytano ustępy z najważniejszych pisarzy Zygmuntońskich, również okresu makaronicznego. Ćwiczenia dwa w miesiącu.

Język niemiecki. 4 godziny tygodniowo. Czytanie i objaśnianie pod względem gramatycznym, rzeczowym i estetycznym ustępów prozaicznych i poetycznych z Wypisów Jandaurka na klasę VI. Krótkie biografie i poglądy na działalność literacką tych autorów, których utwory w szkole czytano. Opowiadanie, deklamacya. Powtórzenie najważniejszego materiału gramatycznego. Co dwa tygodnie zadanie domowe lub szkolne.

Geografia. 1 godzina tygodniowo. Dalszy ciąg geografii Europy, z wyjątkiem monarchii austro-węgierskiej, geografia Ameryki i Australii według podręcznika Baranowskiego i Dziedzińskiego.

Historia. 3 godziny tygodniowo. Historia wieków średnich, z szczególnem uwzględnieniem historii austriackiej i kraju rodzinnego, według Gindlego tom II. w tłumaczeniu Markiewicza.

Matematyka. 5 godzin tygodniowo. Z algebry: Logarytmy, równania drugiego stopnia i niektóre wyższych stopni, równania wykładnicze i goniometryczne, równania nieoznaczone. Arytmetyczne i geometryczne postępy, z zastosowaniem do procentu składanego i obliczenia renty. Z geometrii: Trygonometria i Stereometria. Co 14 dni zadanie szkolne.

Fizyka. 4 godziny tygodniowo. Mechanika ogólna i mechanika sił między cząstkowych — według podręcznika J. Soleskiego.

Historia naturalna. 2 godziny tygodniowo. Botanika. W pierwszym półroczu: anatomia, fizjologia i morfologia roślin. W drugim półroczu: systematyka. Z systemów naturalnych ważniejsze i system Linusza w porównaniu z naturalnymi według książki Lomnickiego.

Chemia. 2 godziny tygodniowo. Opis metali ciężkich i ich połączeń, mianowicie gromada żelazowców, cynkowców, ołowiwców, metale szlachetne. Z chemii organicznej: Wiadomości wstępne i alkohole rodniaków jednosilnych, tudzież należące tu aldehydy, kwasy i etery. Według książki wydanej przez A. Navratila i A. Sokołowskiego.

Geometria wykresna. 3 godziny tygodniowo. Rozwiązanie naroża trójsiennego. O powierzchniach rozwijalnych i płaszczyznach stycznych do tych powierzchni. Przecięcia powierzchni rozwijalnych między sobą, jakoteż ich przekroje płaszczyznami; konstrukcyja siatek. O powierzchniach obrotowych i wierzchołkowych; początki rzutów środkowych.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Dalszy ciąg rysunków ornamentalnych podług odlewów gipsowych, rysowanie medaljonów i głów ludzkich podług modeli, tudzież kopiowanie podług wzorów Barguë'a i Gëroma.

VII. Klasa.

Gospodarz: Bryk Kazimierz.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Przegląd historii kościelnej.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Literatura z XIX. wieku z uwzględnieniem najznakomitszych pisarzy i poetów na podstawie Wypisów Mecherzyńskiego, tom II.

Język niemiecki. 4 godziny tygodniowo. Czytano i objaśniano utwory najcelniejszych poetów klasycznych XVIII. i XIX. wieku z poglądem na historią literatury tych wieków. W każdym półroczu po 5 zadań domowych i 4 szkolne.

Geografia. 1 godzina tygodniowo. Szczegółowa geografia monarchii austriacko-węgierskiej z szczególnem uwzględnieniem stosunków handlowych i przemysłowych, środków komunikacyjnych, zakładów naukowych i formy rządu.

Historia. 3 godziny tygodniowo. Historia nowsza od odkrycia Ameryki, z uwzględnieniem dziejów monarchii austriackiej i historii kraju rodzinnego, podług Gindelego tom III. w tłumaczeniu Markiewicza.

Matematyka. 5 godzin tygodniowo. Z algebry: Kombinacye i rachunek prawdopodobieństwa. Dwumian Newtona. Zbieżność i rozbieżność szeregów. Szeregi arytmetyczne wyższych rzędów. Ogólne własności równań. Rozwiązanie równań trzeciego stopnia. Z geometrii: Trygonometria sferyczna z zastosowaniem do geografii, astronomii i stereometrii. Geometria analityczna na płaszczyźnie: punkt, prosta, koło i krzywe stożkowe. Co 14 dni zadanie szkolne.

Fizyka. 4 godziny tygodniowo. W pierwszym półroczu: nauka o ruchu falowym, nauka o głosie, elektryczność statyczna. W drugim półroczu: galwanizm, magnetyzm, optyka, nauka o cieple i zasady meteorologii.

Historia naturalna. 3 godziny tygodniowo. W pierwszym półroczu: mineralogia; w drugim: geognozya i geologia podług książki Lomnickiego. Ważniejsze momenty z geografii roślin i zwierząt.

Chemia. 2 godziny tygodniowo. Dalszy ciąg chemii organicznej, mianowicie: alkohole i kwasy rodników dwu- i trójsilnych, węglowodany (cukry), barwniki, alkaloidy organiczne. Krótki rys chemii rozbiorowej; w drugim półroczu powtarzano ważniejsze działy tak chemii nieorganicznej, jakoteż organicznej.

Geometria wykresna. 3 godziny tygodniowo. Konstrukcyja cieniów własnych i rzucanych. Ćwiczenia w rysowaniu przedmiotów technicz-

nych i nakładaniu farbami. Nauka rzutów środkowych czyli wolnej perspektywy, z zastosowaniem do perspektywy malarzkiej i do konstrukcyi cieniów perspektywicznych.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Rysowano popiersia, tudzież ornamenta podług odlewów gipsowych i kopie podług wzorów Bar-gue'a i Gérôma.

B) Przedmioty nadobowiązkowe.

Historja kraju rodzinnego. W klasach III, IV, VI i VII po jednej godzinie tygodniowo. W nauce tej brało udział 98 uczniów.

Język francuski. W I. oddziale: Czasowniki avoir i être, o rodzajniku, odmiana rzeczowników, główne zasady formowania liczby mnogiej rzeczowników, przymiotników i formowania przymiotników żeńskiego rodzaju. W II. oddziale: Czasowniki regularne, zogólnienie prawideł poprzedzających, zaimki, liczebniki. W III. oddziale: Czasowniki nie-regularne, imiesłowy, składnia zgody i rzędu, czytano ustępy znakomitszych autorów oraz podano ich biografie. Zapisano się 52 uczniów.

Modelowanie. 4 godziny tygodniowo. Modelowano arabeski, medaliony i popiersia podług odlewów gipsowych lub podług natury. — Uczęszczało uczniów 28.

Gimnastyka. W 6 oddziałach po 1 godzinie tygodniowo. W każdym oddziale przez pierwszą $\frac{1}{2}$ godzinę odbywano naprzemian pochody, ćwiczenia rzędowe i wolne bez przyborów i z przyborami; drugą $\frac{1}{2}$ godzinę ćwiczenia na przyrządach, jak: drabinach, żerdziach i linie, maszcie poziomym i pionowym, odskoczni, kółkach, drążku poziomym, poręczkach, koźle i koniu. Uczęszczało uczniów 176.

Stenografia. W dwóch oddziałach po 2 godziny tygodniowo. Nauka stenografii polskiej zastosowana do użytku szkolnego włącznie z nauką o stałych skróceniach. Uczęszczało uczniów 36.

Śpiew. W dwóch oddziałach po 2 godziny tygodniowo. Uczęszczało uczniów 60.

Wykaz książek w zakładzie używanych.

Religia. W kl. I. katechizm religii katolickiej Dr. J. Schustera w tłumaczeniu J. Zielińskiego. Wydanie III. 1886. — W kl. II. Historia biblijna starego zakonu ks. Tom. Dąbrowskiego. Wydanie I. 1884. — W kl. III. Historia biblijna nowego zakonu ks. Tom. Dąbrowskiego. Wydanie I. 1881. — W kl. IV. Liturgika katolicka tłumaczona z niemieckiego przez ks. W. J. Jachimowskiego. Wydanie I. 1879. — W kl. V. Nauka wiary katolickiej Dr. Antoniego Wapplera w tłumaczeniu ks. J. Świsterskiego. Wydanie I. 1875. — W kl. VI.

Etyka katolicka Dr. K. Martina w tłumaczeniu ks. Ł. Soleckiego. Wydanie II. 1885. — W kl. VII. Historia kościoła Chrystusowego Dr. M. Robitscha w tłumaczeniu ks. W. Jachimowskiego. Wydanie I. 1867.

Język polski. a) Gramatyka w kl. I. — IV. Dr. Ant. Małeckiego. b) Wypisy w kl. I. tom I.; w kl. II. tom II.; w kl. III. tom III.; w kl. IV. tom IV. dla niższych klas. — W kl. V. i VI. Wypisy Mecherzyńskiego tom I. Wydanie II. W kl. VII. Mecherzyńskiego tom II. Wydanie II. 1878.

Język niemiecki. a) Gramatyka Schobera — Germana. Wydanie IV. 1882. b) Wypisy: W kl. I. i II. Rebera — Germana. Wydanie IV.; w kl. III. Hamerskiego Wydanie III.; w kl. IV. Hamerskiego tom II. Wydanie II.; w kl. V. Jandaurka Hamerskiego Wydanie II. 1880; w kl. VI. Jandaurka tom II. 1874; w kl. VII. Eggera Deutsches Lehr- und Lesebuch II. Theil I. Band VII. Auflage 1880.

Geografia. W kl. I. Benoni i Tatomir krótki rys geografii Wydanie II: w kl. II. i III. Geografia Baranowskiego i Dziedzickiego. Wydanie III.; w kl. IV. Szaraniewicz: Rys geografii statystycznej monarchii austr. węg. Wyd. II.; w kl. V. i VI. Geografia Baranowskiego i Dziedzickiego; w kl. VII. Statystyka Szaraniewicza.

Historia. W kl. II. Dzieje starożytne Weltera — Sawczyńskiego Tom I.; w kl. III. Dzieje średniowieczne Weltera — Sawczyńskiego Tom II.; w kl. IV. Dzieje nowożytne Weltera — Sawczyńskiego Tom III.; w kl. V., VI. i VII. Dzieje powszechne Gindelego — Markiewicza Tom I., II. i III.

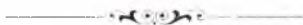
Matematyka. W kl. I. i II. Początki arytmetyki Wład. Zajączkowskiego Wyd. I. 1887; w kl. III. Arytmetyka Bączalskiego i Grzybowskiego Część II. 1875; w kl. IV. Początki Arytmetyki ogólnej Bączalskiego 1875; w kl. V., VI. i VII. Arytmetyka i Algebra Mocnik — Budyński i Geometria Mocnik — Stanecki. Logarytmy.

Fizyka. W kl. III. i IV. Fizyka Dr. Cz. Rodeckiego; w kl. VI. i VII. Fizyka Soleskiego.

Historia naturalna. W kl. I. Zoologia Nowickiego obrazowa Wyd. V. 1880; w kl. II. Mineralogia Łomnickiego Wyd. II. i Botanika Hüekla Wyd. II.; w kl. V. Zoologia dla niższych klas Nowickiego Wyd. I.; w kl. VI. Botanika Rostańskiego, w kl. VII. Mineralogia i Geologia Łomnickiego, Wyd. II.

Chemia. W kl. IV. — VII. Zarys chemii Roscoe'go w tłóm. Nawratila i Sokołowskiego.

Geometria wykreslna. W kl. I. — IV. Geometria Mocnika w opracowaniu Bączalskiego, w kl. IV. — VI. Geometria wykreslna Wierzbickiego; w kl. VII. Perspektywa wolna Maszkowskiego.

III.

Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych

w ciągu roku szkolnego 1887/8.

Okólnik Wys. Rady szk. kraj. dnia 29 października 1887 L. 15.918 zatwierdza do użytku szkół średnich książkę pod tytułem: „Istoria biblijna starożytności dla gr. kat. młodzieży średnich szkół“ napisał Ałeksy Toronickij we Lwowie 1887.

Okólnik Wys. Rady szk. kraj. w sprawie wydawnictwa corocznych drukowanych sprawozdań.

Okólnik Wys. Ministerstwa oświaty z dnia 17 września 1887 Nr. 17.949 o udzieleniu doświadczeń zrobionych co do potrzebnych zmian planu normalnego.

Okólnik Wys. Rady szk. kraj. zalecający dzieło pod tytułem: „Weltera dzieje powszechne skrócone“, przełożył na język polski Zygmunt Sawczyński.

Okólnik Wys. Rady szk. kraj. o rozporządzeniu c. k. Ministerstwa obrony krajowej z dnia 19 stycznia 1887 co do uwolnienia od służby w pospolitem ruszeniu.

Wys. Prezydium c. k. Rady szk. kraj. z dnia 30 grudnia 1887 K. 684 o suplentach nieegzaminowanych.

Okólnik Wys. Rady szk. kraj. z dnia 23 grudnia 1887 L. 10.465 o książce ks. Jakóba Nowakowskiego: „Droga do szczęścia prawdziwego“, książka do nabożeństwa szczególnie dla katolickiej szkolnej młodzieży.

Wys. Ministerstwo wyznań i oświaty z dnia 26 listopada 1887 L. 23.896 zarządza uwolnienie od obowiązków służbowych dyrektorów i profesorów, którzy przyjęli mandat do Rady państwa na czas trwania mandatu.

Okólnik Rady szk. kraj. z dnia 24 grudnia 1887 L. 18.679 o wykładzie historii polskiej.

Wys. Ministerium oświaty z dnia 27. listopada 1887 L. 24.101 o używaniu wydań książek szkolnych nieodpowiadających zasadom higieny szkolnej.

Wys. Rada szk. kraj. z dnia 28 grudnia 1887 L. 1.994 zaleca do użytku szkolnego dzieła z wydawnictwa Gräsera w Wiedniu (Gräser's Schulausgaben classischer Werke).

Wys. Rada szk. kraj. z dnia 31 stycznia 1888 L. 570 poleca książkę pod tytułem: „Dr. Ludmił German — Mitologia dla młodzieży z 26 rycinami“. Kraków nakładem Himmelblaua.

Wys. Rada szk. kraj. dnia 7 stycznia L. 18.767 udziela Dyrektorom gimnazyalnym osnovę rozporz. Wys. c. k. Ministerstwa stanu z dnia 24 marca 1865 L. 989 w sprawie nauki religii.

Wys. Ministerstwo wyznań i oświaty z 8 października 1887 L. 17.123 rozporządza, że na przyszłość należy do egzaminu wstępnego do klasy przygotowawczej przypuszczać tylko uczniów którzy 9-ty rok życia ukończyli.

Rozporządzenie Wys. Rady szk. kraj. z dnia 12 marca 1888 L. 3.185, którem normuje naukę geometrii wykreślnej w szkołach realnych.

Okólnik Rady szk. kraj. z dnia 18 kwietnia 1888 L. 1.364 o zapisywaniu uczniów przyjętych na mocy egzaminu wstępnego.

Wys. Ministeryum obrony krajowej z d. 12 lutego 1888 L. 2.632 normuje tegoroczne ćwiczenia wojskowe.

Wys. Rada szk. kraj. z dnia 14 maja 1888 L. 6.551 uwiadamia o rozporządzeniu J. E. Pana Ministra wyznań i oświecenia reskryptem z dnia 12. kwietnia 1888 L. 25.156, ażeby od roku szkolnego 1888/9 przyjmować tylko uczniów, którzy ukończyli dziesiąty rok życia do klasy pierwszej.

IV.

Temata do wypracowań piśmiennych.

A) W języku polskim.

Klasa V.

1. Połów pereł na wyspie Ceylon (opis).
2. Cesarz Maxymilian na skale Marcina (opowiadanie).
3. Suutki upadku Niniwy w r. 606.
4. Znaczenie żeglugi.
5. Moc przyzwyczajenia.
6. Porównanie życia ludzkiego z podróżą.
7. Unia Lubelska.
8. List do rodziców z doniesieniem o zamknięciu I. półrocza.
9. Jaką korzyść przynosiły Grekom igrzyska narodowe?
10. Wynalezienie zegarów i ich znaczenie w życiu ludzkim.
11. Zasługi Peryklesa.
12. Kto jest dobroczynnym?
13. Pomocnicy człowieka ze świata zwierzęcego.
14. Marnowanie czasu jest największem marnotrawstwem.

Klasa VI.

1. Okazać istotę i znaczenie sielanki na „Wiesławie“ K. Brodzińskiego.
2. O epoce scholastycznej (szkolne).

3. O korzyściach kształcenia się w szkołach publicznych.
4. Jakie przyczyny tamowały rozwój języka i piśmiennictwa polskiego w epoce scholastycznej? (szkolne).
5. Porównać tryumwirat drugi z pierwszym.
6. O ustaleniu pisowni polskiej.
7. „Żaden w rozkoszy nie żywie,
„Obchodząc się niepocziwie;
„Bo to społu zawsze chodzi,
„Niepocziwość nędzę płodzi“. *M. Rej z Nagłowic.*
8. Pieśń o pułku Igora. Znaczenie tego poematu dla literatury polskiej (szkolne).
9. „Satyr“, przez J. Kochanowskiego. Znaczenie tego poematu.
10. Bitwa pod Kannami. Na podstawie lektury (szkolne).
11. Znaczenie kolei żelaznych.
12. O zawiązkach sztuki dramatycznej w Polsce w XVI. w. (szkolne).
13. „Szlachetne zdrowie,
„Nikt się nie dowie,
„Jako smakujesz,
„Aż się zepsujesz.“ *Jan Kochanowski.*
14. Piotr Skarga Pawęski, jako mowca i pisarz (szkolne).
15. Co wpłynęło na rozwój potęgi Hohenstaufów przed wyborem Konrada III.?
16. Przyczyny upadku literatury polskiej w okresie makaronicznym (szkolne).
17. Sztuka żeglarska w starożytności, a w czasach nowszych.

Klasa VII.

1. Zasługi Konarskiego, jako pedagoga.
2. Dzisiejsze środki komunikacyjne i ich znaczenie.
3. Charakterystyka Kolumba i jego usiłowań.
4. Znajomość przyrody podnosi i upokarza człowieka.
5. Przyczyny zmian na powierzchni ziemi.
6. Co nadaje Europie przewagę nad innymi częściami świata?
7. Znaczenie wody w przemyśle.
8. Wiesław. Treść sielanki i charakterystyka jej bohatera.
9. Dlaczego Włochy nazwano ogrodem Europy?
10. Bóg ponad wszystko.
11. Powody hiszpańskiej wojny sukcesyjnej.
12. Koncert nad koncertami. Z „Pana Tadeusza“.
13. Nieszczęście bywa niekiedy dobrodziejstwem.

B) W języku niemieckim.

Klasa V.

1. Der Sänger (Inhaltsangabe).
2. Zeus und das Schaf (Nacherzählung).
3. Die Giftbeere (Beschreibung in Briefform).

4. Nutzen der Ordnung.
5. Ein römisches Gastmahl (Kurzgefasster Inhalt des Lesestückes).
6. Das Schwert des Damokles (Inhalt in Prosa).
7. Sparta zu Lykurgs Zeiten (Uebersetzung).
8. Alexander der Grosse und Bucephalos.
9. Die Bedeutung des Salzes.
10. Cid. Geschichtliche Einleitung und Inhalt der I. Romanze.
11. Die Schlacht bei Cheronea.
12. Die Charakterpflanzen Europas.
4 Extemporalien.

Klasa VI.

1. Sauerstoff und Kohlensäure in ihrem Einflusse auf das animalische und Pflanzenleben.
2. Der Untergang des weströmischen Reiches und dessen Folgen. (Schularb.)
3. Welche Wirkungen übt der Frost auf die Natur und das menschliche Leben aus?
4. Der Erlkönig v. Göthe. Ideengang. (Schularb.)
5. Kurze Schilderung der römischen Staatsverhältnisse gleich nach der Ermordung Caesar's.
6. Die erste Glanzperiode oder das goldene Zeitalter der polnischen Literatur. (Schularb.)
7. Geben ist seliger denn Nehmen.
8. Was ist das Glas dem Menschen geworden?
9. Einfluss der Reformation auf die schnelle Entwicklung der polnischen Literatur. (Schularb.)
10. Die Jagd.
11. Die Fabel im Kochanowski'schen Drama „die Abfertigung der griechischen Gesandten. (Schularb.)
12. Welche Wirkungen übt die Wärme auf die Natur und das menschliche Leben aus?
13. Die Akademie Zamość. Ihre Gründung, Fortbestand und Aufhebung. (Schularb.)
14. Das Leben — eine Pilgerfahrt.
15. Hagen's Ende. (Schularb.)
16. Wie und wodurch hoben sich die Städte während der Kreuzzüge.
17. Die Bekehrung der Russen zum Christenthume. (Schularb.)
18. Die Reformen des polnischen Unterrichtswesens in der zweiten Hälfte des XVIII. Jahrhunderts.
19. Rudolf I., der Begründer der Habsburgischen Hausmacht.

Klasa VIII.

1. Europa's geografische Lage.
2. Über die Abstammung der deutschen Sprache. (Schularb.)
3. Worin hat die Anhänglichkeit des Menschen an seine Heimat ihren Grund?
4. Welche Bedeutung hatte die Entdeckung Amerika's für Europa? (Schularb.)

5. Die Bedeutung der Ströme für die Cultur.
6. Friedr. Gottl. Klopstock's Jugendgeschichte. (Schularb.)
7. Woher kommt es, dass die grössten Wohlthäter der Menschheit aus den mittleren und niedern Ständen hervorgegangen sind?
8. Die Gemeinde.
9. „Du schmähest mich hinterrücks?
 „Das soll mich wenig kränken;
 „Du lobst mich ins Gesicht?
 „Das will ich dir gedenken!“ *Lessing.*
10. Zürich und die „Maler“. (Schularb.)
11. Die Wichtigkeit des Ackerbaues.
12. Göthes und Schillers gemeinschaftliche literarische Wirksamkeit. (Schularb.)
13. Welche Bedeutung hatte für England die Regierung Elisabeths?

Temata przy piśmiennem egzaminie dojrzałości z końcem roku szkolnego.

Zadanie polskie:

Jaką korzyść przynoszą nauki przyrodnicze.

Zadanie niemieckie:

1. Z wypisów polskich dla klas niższych: „Trzy lipy“ — przełożyć na język niemiecki.
2. Z wypisów niemieckich Sommera: „Die Überschwemmung in Petersburg“ — przełożyć na język polski.

Zadanie matematyczne:

1. Obliczyć długość łuku x ze zrównania:

$$\frac{\text{tang } 2x}{\text{tang } x} - \frac{\text{tang } x}{\text{tang } 2x} = 1.$$

2. Kula o promieniu r została przecięta taką płaszczyzną, że stosunek części jej powierzchni jest równy stosunkowi $m:n$, w jakim odstepie od środka kuli przechodzi płaszczyzna przecinająca i jak wielką jest objętość obydwóch odcinków. — Rozwiązanie tego zadania ogólne jakoteż szczególne $r = 10^m$, $m:n = 3:4$.
3. Okręt płynie z Nowego Jorku do Kapstadt. Pytanie pod jakim kątem i w jakim oddaleniu od Nowego Jorku przecina kurs okrętu równik?

Nowy Jork $76^{\circ}20'30''$ długość geograficzna zachodnia

$40^{\circ}31'10''$ szerokość północna.

Kapstadt $18^{\circ}28'45.5''$ długość geograficzna wschodnia

$36^{\circ}56'3''$ szerokość południowa.

4. Kapitał był przez pewien czas na 4% wypożyczony, a później równie długo na $4\frac{1}{2}\%$. w skutek czego przy procencie złożonym stał się pięć razy większym: pytanie jak długo był wypożyczony?

Zadania z rysunków geometrycznych:

1. Znaleść cień rzucony na wewnętrznej postawie stożka, jeżeli wierzchołkiem swoim spoczywa na rzutni poziomej, a oś jego jest do tej rzutni prostopadła. Kierunek promieni jest dowolny.
2. Wykreślić w perspektywie ośmiościan foremny, jeżeli jedna oś jego jest równoległa do tła.
3. Dane są: Płaszczyzna ON i prosta l , znaleźć miejsce punktu w danem oddaleniu d .

V.

Środki naukowe.

A. Biblioteka.

1. Biblioteka dla nauczycieli.

Biblioteka liczy obecnie 1.720 dzieł w 2.732 t. i 720 z.

W ciągu roku szkolnego przybyły w drodze kupna lub daru następujące dzieła:

1609. Wunderlich Theodor. Methodik des Freihandzeichnens der Neuzeit. Bernburg. — 1610. Stahlberger Theodor. Deutsche Sprach- und Sprechlehre. Kraków 1877. — 1611. Lux A. E. Die Balkanhalbinsel. Freiburg in Breisgau 1887. — 1612. Dr. Selling Eduard. Eine neue Rechenmaschine. Berlin 1887. — 1613. Dr. Köstlin Karl. Geschichte der Ethik. Tübingen 1887. — 1614. Majerski Stanisław. Życie domowe starożytnych Greków. Lwów 1887. — 1615. Majerski Stanisław. Stosunki religijne u starożytnych Greków. Lwów 1887. — 1616. Dr. Rostafiński Józef. Botanika szkolna dla klas wyższych. Kraków 1886. — 1617. Pilat Roman. Pamiętnik Towarzystwa literackiego im. Adama Mickiewicza. Lwów 1887. 1618. Bürger G. A. Gedichte. Wien 1844. — 1619. Bürger G. A. Vermischte Schriften. Wien 1844. — 1620. Schober-German. Gramatyka języka niemieckiego. — 1621. Dr. Mecherzyński Karol. Przykłady i wzory z najcenniejszych poetów i prozaików polskich. Kraków 1887. — 1622. Die Erde in Karten und Bildern. Hand-Atlas. Wien, Pest, Leipzig. — 1623. Dr. Janota E. Gramatyka języka niemieckiego. Lwów 1875. — 1624. Dr. Janota E. Wypisy niemieckie dla 3 i 4 klasy gimnazjalnej. Lwów 1873. 1625. Tennemann W. B. w tłóm. Rzezińskiego J. H. S. Rys historyi filozofii. Kraków 1836. — 1626. Dr. Kętrzyński Wojciech. Die Lygier. Ein Beitrag zur Urgeschichte der Westslaven und Vindilen. Posen 1868.

1627. Bogusławski Wilhelm i Hornik Michał. *Historya Serbskeho Naroda*. Budyšin 1884. — 1628. Berlić Andr. *Forquet. Grammaik der illyrischen Sprache*. Wien 1854. — 1629. Kyriak Cankoff A. D. *Grammatik der bulgarischen Sprache*. Wien 1852. — 1630. Kołaczkowski Julian. *Wiadomości o fabrykach i rękodzielnach w dawnej Polsce*. Warszawa 1881. — 1631. Seliger Julia. *Geografia powszechna dla szkół wydziałowych*. Lwów 1877. 1632. Herder Joh. Gottfr. *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*. Stuttgart. Tübingen 1853. — 1633. Höfler K. A. und Šafarik Paul Jos. *Glagolitische Fragmente*. Prag 1857. — 1634. Dr. Miklosich Franz. *Die Bildung der Ortsnamen aus Personenamen im Slavischen*. Wien 1864. — 1635. Dr. Assmann W. *Hadbuch der allgemeinen Geschichte*. Braunschweig 1853—55. — 1636. Suchecki Henryk. *Ustęp z Lingwistyki porównawczej*. Lwów 1851. — 1637. Deszkiewicz Jan Nep. *Rozbiór gramatyki języka polskiego Dr. A. Małeckiego*. Rzeszów 1863. — 1638. Suchecki Henryk. *Najnowsza ramota gramatyczna p. t. Gramatyka języka polskiego przez Lercla Władysława*. Kraków 1869. — 1639. Deszkiewicz Jan Nep. *Treść gramatyki polskiej*. Rzeszów. — 1640. Sobieściana *Bibliografia jubileuszowego obchodu 200 letniej rocznicy potrzeby wiedeńskiej 1683*. Lwów 1883. — 1641. *Pamiętki po Janie Sobieskim*. Lwów 1883. — 1642. *Komisji edukacyi narodowej stuletnia rocznica*. Lwów 1873. 1643. Carrier Moritz. *Die Kunst im Zusammenhange der Culturentwicklung*. Leipzig 1871-74. — 1644. *Filograf. Praktyczny sposób ustalenia pisowni polskiej*. Warszawa 1887. — 1645. Kraszewski J. I. *Poezye*. Lwów 1888. — 1646. Ribot P. tłóm. Potocki J. K. *Choroby woli*. Warszawa 1887. — 1647. Dante, übers. v. Kannegiesser C. L. *Die göttliche Komödie*. Wien 1826. — 1648. Ariosto Lodovico, übers. v. Gries J. D. *Rasender Roland*. Wien 1829. — 1649. Cervantes Mignel de Saavedra, übers. v. Soltan Dietr. Wil. *Don Quixote v. la Mancha*. Wien 1826. — 1650. Calderon de la Barca, übers. v. Gries J. D. *Schauspiele*. Wien 1825. 1651. Chateaubriand de F. A., übers. v. Haupt Theodor. *Die Martyrn*. Wien 1829. — 1652. Chateaubriand de F. A. *Erinnerungen aus Italien, England und Amerika*. Wien 1829. — 1653. Kleist Heinrich. *Das Käthchen von Heilbron oder die Feuerprobe, der zerbrochene Krug, Amphitruon*. Wien 1825. — 1654. Camoens. *Die Lusjade*. Wien 1828. — 1655. Theis übers. v. Benicker. *Polyklet's Reise oder Briefe über Rom*. Wien 1825. — 1656. Schlegel Aug. Wil. *Über dramatische Kunst und Literatur*. Wien 1825. — 1657. Young Eduard, übers. v. Benzel Sternau. *Nachtgedanken*. Wien 1827. — 1658. Mendelssohn Moses. *Phädon oder über die Unsterblichkeit der Seele*. Wien 1825. — 1659. *Le Sage. Gil Blas v. Santillana*. Wien 1827. — 1660. Rochlitz Friedrich. *Auswahl des Besten aus den prosaischen Schriften*. Wien 1829. — 1661. Morier Jakob, übers. v. Schott Ferd. *Die Abentheuer Hajji Babas aus Ispahan*. Wien 1825. — 1662. Tarnow Fanny. *Lilien*. Wien 1828. — 1663. Engel Jos. Jak. *Der Philosoph für die Welt*. Wien 1827. — 1664. Washington Irving, übers. v. Spiker S. H. *Bracebridge Hall oder die Charaktere*. Wien 1828. — 1665. Washington Irving, übers. v. Spiker S. H. *Erzählungen eines Reisenden*. Wien 1825. — 1666. Washington Irving, übers. von Spiker S. H. *Gottfried Crayons Skizzenbuch*. Wien 1826. — 1667. Varnhagen v. Ense. *Biographische Denkmale*. Wien 1825. — 1668. Schoppenhauer Johanna.

Gabriela. Wien 1825. — 1669. Schopenhauer Johanna und Hanke Henriette. Erzählungen. Wien 1828. — 1670. Dr. Ehrenberg Friedr. Der Charakter und die Bestimmung des Mannes. Wien 1826. — 1671. Jacobs Friedr. Rosaliens Nachlass. Wien 1827. — 1672. Thomson J. übers. v. Harries. Jahreszeiten. Wien 1827. — 1673. Tegner E. übers. v. Schley. Frithiof. Wien 1827. — 1674. Lindau W. A. Erzählungen aus dem Leben in Schottland. Wien 1827. — 1675. Hoffmann E. F. A. Meister Floh. Wien 1825. — 1676. Kind Friedr. Van Dyck's. Landleben. Wien 1825. — 1677. Raupach Ernst. Die Fürstin Chawansky und die Leibeigenen oder Isidor und Olga. Wien 1826. — 1678. Bar Karoline de la Motte Fouqué. Die Frauen in der grossen Welt. Wien 1827. — 1679. Moore Thomas, übers. v. de la Motte Fonqué. Lalla Rukh, die mongolische Prinzessin. Wien 1826. — 1680. Milton Johann, übers. v. Bürde Sam. Gottl. Verlorenes Paradies. Wien 1826. — 1681. Lope de Vega, übers. v. Soden. Schauspiele. Wien 1827. — 1682. Voss Joh. Heinr. Luise. Wien 1825. — 1683. Ossian, übers. v. Rhode J. G. Gedichte. Wien 1827. — 1684. Petrarca Francesco, übers. v. Förster Carl. Italienische Gedichte. Wien 1827. 1685. Walter Scott, übers. v. Rellstab Ludw. Über das Leben und die Werke der berühmtesten englischen Romandichter. Wien 1829. — 1686. Tieck Ludwig. Dramaturgische Blätter. Wien 1826. — 1687. Hirzel Heinrich. Eugenia's Briefe. Wien 1827. — 1688. Stern Hubert. Leben und Sitten in England. Wien 1826. — 1689. Gillies John. Geschichte von Altgriechenland. Wien 1825. — 1690. Kerner Maximilian Anton. Pflanzenleben. Leipzig 1887. — 1691. Dr. Müller Friedr. Einleitung in die Sprachwissenschaft. Wien 1876. — 1692. Herman Conrad. Die Sprachwissenschaft. Leipzig 1875. — 1693. Brücke Ernst. Grundzüge der Physiologie und Systematik der Sprachlaute. Wien 1876. — 1694. Whitney William Dright, übers. v. Leskien August. Leben und Wachsthum der Sprache. Leipzig 1876. — 1695. Wiszniewski Michał. Historya literatury polskiej. Kraków 1840-1857. — 1696. Buckle Henr. Tom., tłum. Zawadzki Wład. Historya cywilizacyi w Anglii. Lwów 1864-1868. — 1697. Mickiewicz Adam. Dzieła. Wydanie zupełne, przez dzieci autora dokonane. Paryż 1880-1885. — 1698. Gawalewicz Maryan. Sylwetki i szkice literackie. Kraków 1888. — 1699. Caspari Otto. Die Urgeschichte der Menschheit. Leipzig 1877. — 1700. Dodel Arnold. Die neuere Schöpfungsgeschichte. Leipzig 1875. — 1701. Dr. Miklosich Franz. Vergleichende Wortbildungslehre der slavischen Sprachen. Wien 1876. — 1702. Dr. Miklosich Franz. Vergleichende Lautlehre der slavischen Sprachen. Wien 1879. — 1703 Dr. Miklosich Franz. Vergleichende Syntax der slavischen Sprachen. Wien 1868-1874. — 1704. Dr. Miklosich Franz. Vergleichende Stammbildungslehre der slavischen Sprachen. Wien 1875. — 1705. Müller Pouillet-Pfaundler. Lehrbuch der Physik und Meteorologie. Braunschweig 1886. — 1706. Dr. Müller Hubert. Leitfaden der ebenen Geometrie. Leipzig 1875-1878. — 1707. Dr. Müller Hubert. Leitfaden der Stereometrie. Leipzig 1877. — 1708. Thompson Silvanus P., übers. v. Himstedt A. Elementare Vorlesungen über Elektrizität und Magnetismus. Tübingen 1887. — 1709. Dr. Lindner Gust. A. Lehrbuch der empirischen Psychologie. Wien 1885. — 1710. Lichtenfels Johann. Lehrbuch zur Einleitung in die Philosophie. Wien 1863. — 1711. Stinde Julius. Die Familie Buchholz. Berlin 1887-

1888. — 1712. Raoul Franz. Ebers. v. Rhode Aug. Die Tyrannen der toten Sprachen. Hagen i W. — 1713. Kraszewski J. I. Wizerunki książąt i królów polskich. Warszawa 1888. — 1714. Chmielowski Piotr. Józef Ignacy Kraszewski, zarys biograficzno literacki. Kraków 1888. — 1715. Tarnowski Stanisław. Z wakacyi. Kraków 1888. — 1716. Kraszewski J. I. Czarna godzina. Warszawa 1888. — 1717. Dr. Budde Wilh. Physikalische Aufgabenzettel für die oberen Klassen höherer Lehranstalten. Braunschweig 1888. — 1718. Dr. Krieg Martin. Die Erzeugung und Vertheilung der Elektrizität in Zentral-Stationen. Magdeburg 1888. — 1719. Jéz T. T. Wspomnienia o Kraszewskim. Warszawa 1888. — 1720. Dr. Plötz Karl. Elementar-Grammatik der französischen Sprache. Berlin. 1888.

Zakład prenumerował następujące czasopisma :

1. Bibliotekę warszawską.
2. Dr. A. Petermanns, Mittheilungen aus Justus Perthes geographischer Anstalt.
3. Repertorium der Physik, herausgegeben v. Dr. F. Exner.
4. Zeitschrift für das Realschulwesen, herausgegeben v. Dr. Josef Kolbe.
5. Neueste Erfindungen, herausgegeben v. Dr. Th. Koller.
6. Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für Cultus Unterricht.
7. Vollständig gelöste Aufgaben-Sammlung etc., herausgegeben v. Dr. Adolph Kleyer.
8. Unser Wissen von der Erde. Allgemeine Erdkunde.
9. Aus allen Welttheilen. Illustrierte Monatshefte für Länder und Völkerkunde und verwandte Fächer.
10. Przewodnik gimnastyczny „Sokół“, organ Towarzystw gimnastycznych.
11. Perlen der Weltliteratur, herausgegeben v. H. Normann.
12. Zeitschrift für mathematischen und Naturwissenschaftlichen Unterricht, herausgegeben v. J. C. V. Hoffmann.
13. Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild.
14. „Muzeum“, Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych.
15. Nowa Biblioteka uniwersalna arcydzieł literatury europejskiej.
16. Annalen der Physik und Chemie, herausgegeben v. G. Wiedemann.

2. Biblioteka uczniów.

Biblioteka uczniów liczy z końcem roku szkolnego 1888. 886 dzieł w 1302 tomach, a mianowicie powiększyła się biblioteka przez zakupno w ubiegłym roku szkolnym o następujące dzieła:

825. Chęciński Jan. Robinson Szwajcarski. Warszawa 1871. — 826. Dr. Ramshorn Karl. Kaiser Joseph II. Leipzig 1845. — 827. Kraszewski J. I. Boży gniew. Warszawa 1886. — 828. De Amicis Edmund Seree. Lwów 1887. — 829. Falkenhorst E. Der Zauberer von Kilima Ndjaro. Leipzig 1888. — 830. Kühn Franz. Jakob der kleine Farmer. Leipzig. — 831. Kühn Franz. Die Farm im Urwald. Leipzig. — 832. Nitsche Adolf. Der Goldsucher in Australien. Leipzig. — 833. Wiedemann Franz. Der Katzenraphael. Leipzig. — 834. Schmidt Heinrich. Admiral Carpfänger.

Leipzig. — 835. Kern J. H. Reisen im Innern von Australien. Stuttgart 1883. — 836. Kern J. H. Rot von Geburt, durch Bildung weiss. Stuttgart 1884. — 837. Kern J. H. Der Flüchtling von Gran Chaco. Stuttgart 1885. — 838. Kern J. H. Bei den Tobas und Gauchos. Stuttgart 1886. — 839. Verne J. Das Land der Pelze. Wien. — 840. Verne J. Abentruer von drei Russen und 3 Engländern. Wien. — 841. Verne J. Der Courier des Caar. Wien. — 842. Verne J. Schwarz Indien. Wien. — 843. Verne J. Ein Kapitän von fünfzehn Jahren. Wien. — 844. Verne J. Das Leiden eines Chinesen in China. Wien. — 845. Der Triumph des neunzehnten Jahrhunderts Wien. — 846. Verne J. Die Gangada. Wien. — 847. Coopers Lederstrumpfs Erzählungen. Leipzig. — 848. Stein Adam. Ivanhoe. Leipzig. — 849. Jugendbibliothek. Gramaika. Regensburg 1887. 850. Jugendbibliothek. Böse Reden. Regensburg 1887. — 851. Dr. Riess Florian. Julie Ormand. Regensburg 1887. — 852. Der Pulverthurm. Regensburg 1887. — 853. Kraszewski J. I. Skrypt Fleminga. Warszawa 1879. 854. Kraszewski J. I. Z siedmioletniej wojny. Warszawa 1878. — 855. Kraszewski J. I. Na tułactwie. Warszawa 1882. — 856. Kraszewski J. I. Na Polesiu. Warszawa 1884. — 857. Kraszewski J. I. Męczenica na tronie. Warszawa 1887. — 858. Kraszewski J. I. Od kolebki do mogiły. Warszawa 1885. — 859. Majerski Stanisław. Stosunki religijne u starożytnych Greków. Lwów 1887. — 860. Majerski Stanisław. Życie domowe u starożytnych Greków. Lwów 1887. — 861. Ebers Jerzy. Serapis. Lwów 1887. — 862. Majewski Erazm. Koniec świata. Warszawa 1887. — 863. Dr. Antoni J. Ks. S. Choleńewski. Lwów 1886. — 864. Niemojowski Ludwik. Po za domem. Warszawa 1888. — 865. Rzętkowski St. M. Robinson meksykański. Warszawa 1882. — 866. Dielitz Theodor. Streif und Jagdzüge für die Jugend. Berlin. — 867. Niedergesäss Robert. Am Kamin. Wien 1876. — 868. Niedergesäss Robert. Der Taubstumme. Wien 1877. — 869. Niedergesäss Robert. Zeiten und Menschen. Wien 1880. — 870. Hoffmann Otto. Prinz Engen der edle Ritter. Stuttgart. — 871. Scipio Rudolf. Jürgen Wullenweber. Stuttgart. — 872. Hauff Wilhelm. Märchen. Stuttgart. — 873. Liske Xawery. Cudzoziemcy w Polsce. Lwów 1876. — 874. Missye katolickie. Rocznik 1884. 1885. Kraków 1884. 1885. — 875. Malot H. Heimatlos. Stuttgart. — 876. Przyborowski Walery. Król Krak i królowna Wanda. Warszawa 1887. — 877. R. B. Mały naturalista. Warszawa 1874. — 878. Laurie A. Przygody młodego chłopca w szkołach. Warszawa 18.. — 879. Frisch Franz. Im Waldhof. Wien. — 880. Frisch Franz. Heimat und Fremde. Wien. — 881. Frisch Franz. Am Abendtisch. Wien. — 882. Frisch Franz. Stadt und Landgeschiedten. Wien. — 883. Frisch Franz. Was das Leben bringt. Wien. — 884. Frisch Franz. Krieg und Frieden. Wien. — 885. Wiesemann. Fabiola. Kraków 1885. — 886. Szymanowski Wacław. Obrazki z życia znakomitych ludzi. Warszawa 1866.

Biblioteka książek szkolnych do użytku uczącej się ubogiej młodzieży liczy 300 tomów rozmaitych podręczników i szkolnych dzieł pomocniczych.

B. Inne środki naukowe.

1. Dla geografii i historii:

a) globów 3, b) atlasów geograficznych 2, historyczny 1 w dwóch egzemplarzach, c) map ściennych i geograficznych 75 w 98 egzempl.

2. Gabinet dla geometrii wykreślnej:

Gabinet posiada do nauki geometrii wykreślnej i rysunku geometrycznego 269 wzorów i modeli.

3. Gabinet dla rysunków odręcznych:

Modeli 247, wzorów 3.075.

4) Gabinet przyrodniczy posiada:

a) do zoologii: α) okazów 705, β) szkieletów 62, γ) pudełek z owadami 9, δ) obrazów 89.

b) do botaniki: α) zielnik składający się z 61 fascykułów, roślin zasuszonych, β) owoców 13, γ) przekrojów drzew 78, δ) modeli kwiatów 15, ε) obrazów 74.

c) do mineralogii i geologii: α) okazów 2.388, β) modeli krystalograficznych 193, γ) obrazów geologicznych 10.

5) Gabinet fizyczny:

Z końcem roku szkolnego 1887/8 posiadał gabinet 506 przyrządów i kilkanaście tablic ściennych.

6) Gabinet chemiczny:

Z końcem roku szkolnego 1887/8 posiada gabinet 197 przyrządów i kilkadziesiąt tablic ściennych.

W roku 1888 sprawiono: lampę gazową, oziębialnik szklany podług Hoffmana i kilka przyrządów do analizy chemicznej.

VI.

Statystyka uczniów.

A) Klasyfikacja uczniów.

Klasa	Ilość uczniów					Wynik klasyfikacji w II. półroczu					
	zapisanych	którzy wy- stąpili w ciągu r. sz.	z końcem r. sz.			stopień I. z odśrzedzół- nieniem	stopień I.	stopień II.	stopień III.	przeznaczeni do egzaminu poprawczego	nieklasyfik.
Ia	39	9	30	—	30	1	16	2	4	7	—
Ib	39	7	32	—	32	—	21	—	4	7	—
IIa	28	3	25	—	25	—	18	2	2	3	—
IIb	27	—	30	—	30	3	17	6	1	3	—
III	46	11	35	—	35	2	24	3	1	5	—
IV	42	7	35	—	35	—	20	2	2	10	1
V	29	5	23	1	24	—	16	1	—	7	—
VI	28	10	17	1	18	2	8	4	—	3	1
VII	25	—	25	—	25	—	14	4	—	7	—
Razem	303	52	252	2	254	8	154	24	14	52	2

B) Narodowość i wyznanie uczniów.

Klasa	Narodowość				Religia				Razem
	polska	ruska	czeska	nie- miecka	rz. kat.	gr. kat.	protes- tancka	żydowska	
Ia	26	—	2	2	25	1	1	3	30
Ib	31	—	—	1	25	—	2	5	32
IIa	24	1	—	—	17	1	2	5	25
IIb	27	3	—	—	23	3	—	4	30
III	34	1	—	—	29	1	1	4	35
IV	32	1	—	2	28	1	—	6	35
V	22	—	—	2	18	—	1	5	24
VI	16	1	—	1	10	2	1	5	18
VII	22	3	—	—	22	3	—	—	25
Razem	234	10	2	8	197	12	8	37	254

C) Wiek uczniów.

Urodzeni w roku	Liczba uczniów w klasach									Razem
	Ia	Ib	IIa	IIb	III	IV	V	VI	VII	
1877	4	4	—	—	1	—	—	—	—	9
1876	6	4	4	1	—	—	—	—	—	15
1875	13	13	6	8	7	—	—	—	—	47
1874	6	8	6	12	10	3	2	—	—	47
1873	1	2	4	4	3	9	3	—	—	26
1872	—	1	4	3	9	12	6	—	—	35
1871	—	—	1	1	3	8	7	1	5	26
1870	—	—	—	1	2	1	4	8	6	22
1869	—	—	—	—	—	1	2	3	3	9
1868	—	—	—	—	—	1	—	3	5	9
1867	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3
1866	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
1865	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
1864	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem	30	32	25	30	35	35	24	18	25	254

Czesne i stypendya.

Opłatę szkolną w I. półroczu uiściło uczniów	163
Uwolnionych od opłaty szkolnej w I. półroczu było uczniów	129
Opłatę szkolną w II. półroczu uiściło uczniów	132
Uwolnionych od opłaty szkolnej w II. półroczu było uczniów	141
Czesne wynosiło w I. półroczu	3.260.—
„ „ „ w II. „	2.640.—
Taksy wstępne	205.80
Datki na środki naukowe	311.—
Z płaconego czesnego przypada dla gminy miasta Lwowa zhr.	2.900.—
Stypendya pobierało uczniów	6
Suma, którą uczniowie jako stypendya pobierali zhr.	835.—

VII.

Wykaz imienny uczniów.

Klasa I a.

Stopień celujący otrzymał:

Konopka Alfred.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Adameczyk Władysław.	9. Firganek Bolesław.
2. Bałaban Karol.	10. Gawrzycki Jan.
3. Becker Leopold.	11. Gorecki Konrad.
4. Bidziński Marceł.	12. Gryglaszewski Teofil.
5. Brings Mechel.	13. Hess Feliks.
6. Bombiński Franciszek.	14. Jaworski Eugeniusz.
7. Czerwiński Ryszard.	15. Janiczek Kazimierz.
8. Czerwiński Władysław.	16. Janiczek Władysław.

Siedmiu uczniom pozwolono po feryach poprawić cenzurę z jednego przedmiotu, dwóch otrzymało stopień drugi, czterech stopień trzeci.

Klasa I b.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Kreszpiński Franciszek.	12. Rojek Aleksander.
2. Lang Antoni.	13. Rzeczycki Kazimierz.
3. Lilien Efraim.	14. Schofer Jan.
4. Linder Józef.	15. Szczypczyk Włodzimierz.
5. Łaczyński Zygmunt.	16. Szokański Tadeusz.
6. Malz Adolf.	17. Wójcik Konstanty.
7. Moszyński Maryan.	18. Wolski Feliks.
8. Nikorowicz Kazimierz.	19. Zeniuk Michał.
9. Nowak Teofil.	20. Zgoda Teofil.
10. Peschel Fryderyk.	21. Żurawski Antoni.
11. Piller Piotr.	

Siedmiu uczniom pozwolono poprawiać notę niedostateczną z jednego przedmiotu po wakacjach. Czterech uczniów otrzymało stopień trzeci.

Klasa II a.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Bandrowski Witold.	8. Dubik Józef.
2. Berger Franciszek.	9. Dubski Norbert.
3. Bernolak Seweryn.	10. Ehrlich Samuel.
4. Bilouński Edward.	11. Gross Ludmił.
5. Bourdon Miłosz.	12. Haczewski Karol.
6. Chemezuk Jan.	13. Hupezye Adam.
7. Chwójka Robert.	14. Janelli Tadeusz.

15. Koppel Franciszek.
16. Krajewski Aleksander.

17. Krenzel Józef.
18. Kuhn Włodzimierz.

Trzem uczniom pozwolono poprawić po feryach niedostateczną notę z jednego przedmiotu, dwóch uczniów otrzymało stopień drugi, dwóch stopień trzeci.

Klasa II b.

Stopień pierwszy z odznaczeniem otrzymali:

1. Pielech Karol.	3. Sułkowski Mieczysław.
2. Rosenbach Leon.	

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Loreb Władysław.	10. Rzezycki Antoni.
2. Lukas Ferdynand.	11. Schummer Naftali.
3. Niedźwiedzki Jan.	12. Sikora Karol.
4. Parandowski Włodzimierz.	13. Towarnicki Alfred.
5. Pajak Władysław.	14. Warchałowski Kazimierz.
6. Pietruszewicz Emil.	15. Weigel Karol.
7. Prokopów Edmund.	16. Weiss Feliks.
8. Remi Zenon.	17. Olszewski Jan.
9. Rosenberg Izaak.	

Sześciu uczniów otrzymało stopień drugi, jeden stopień trzeci, trzem pozwolono poprawić notę niedostateczną z jednego przedmiotu po wakacjach.

Klasa III.

Stopień pierwszy z wyszczególnieniem otrzymali:

1. Cehak Adam.	2. Sedlak Kazimierz.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Baraniecki Jan.	13. Pelezarski Jan.
2. Bielski Wincenty.	14. Pelezarski Zygmunt.
3. Chwapil Jan.	15. Piotrowski Tadeusz.
4. Cichocki Alfred.	16. Rauch Adolf.
5. Daszyński Wacław.	17. Redlich Aleksander.
6. Fafił Ferdynand.	18. Rogowski Leon.
7. Gajewski Wiktor.	19. Schebesta Józef.
8. Gnoiński Jędrzej.	20. Schall Hersch.
9. Gostomski Mieczysław.	21. Schaden Jan.
10. Łukaszewski Adam.	22. Sulimierski Wit.
11. Motylewski Zygmunt.	23. Tranda Witold.
12. Nemetz Aleksander.	24. Tuszyński Adam.

Drugi stopień otrzymało uczniów trzech, trzeci stopień jeden uczeń. Pięciu uczniów otrzymało pozwolenie poprawiania cenzury z jednego przedmiotu po wakacjach.

Klasa IV.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Bielecki Jan.	12. Meraviglia Franciszek.
2. Bürgel Emil.	13. Mataszowski Jan.
3. Daszyński Stanisław.	14. Mondschein Adolf.
4. Festenburg Jan Gerold.	15. Mondschein Wilhelm.
5. Gamota Michał.	16. Obmiński Tadeusz.
6. Hnatajko Edward.	17. Peckel Hugo.
7. Janicki Stanisław.	18. Południewski Franciszek.
8. Katz Jakób.	19. Śląski Ignacy.
9. Kłafften Zygmunt.	20. Wojtanowicz Stanisław.
10. Kuźmiński Leon.	21. Kaczór Jan Teofil.
11. Łacek Henryk.	

Dziiesięciu uczniom pozwolono po feryach poprawić cenzurę z jednego przedmiotu, dwóch otrzymało stopień drugi, dwóch stopień trzeci, a jednemu z powodu choroby pozwolono po feryach robić egzamin.

Klasa V.

Pierwszy stopień otrzymali:

1. Altkorn Henryk.	9. Makan Edward.
2. Chudecki Kazimierz.	10. Neusser Gustaw.
3. Dyduszyński Zdzisław.	11. Orłowiec Juliusz.
4. Freudenthal Szymon.	12. Śmiałowski Kazimierz.
5. Hönl Gustaw.	13. Warchałowski Mieczysław.
6. Kisella Karol.	14. Waydowski Michał.
7. Langie Jan.	15. Zachariewicz Alfred.
8. Langie Kazimierz.	

Jeden uczeń otrzymał stopień drugi, a siedmiu uczniom pozwolono składać po wakacjach egzamin poprawczy z jednego przedmiotu.

Klasa VI.

Stopień pierwszy z odznaczeniem otrzymali:

1. Pannenka Ludwik.	2. Sander Robert.

Stopień pierwszy otrzymali:

3. Buyno Leonard.	7. Rapaport Samuel.
4. Fedorowicz Włodzimierz.	8. Spät Gedalie.
5. Finkelstein Elias.	9. Żytny Bronisław.
6. Heftler Adolf.	

Czterech uczniów otrzymało stopień drugi, czterem pozwolono poprawić niedostateczną cenzurę z jednego przedmiotu po wakacjach.

Klasa VII.

Stopień pierwszy otrzymali:

1. Alexandrowicz Stanisław.	3. Broniewski Afred.
2. Bał Stanisław.	4. Fedorowicz Eugen.

5. Jaworski Edward.	11. Pawłowski Dominik.
6. Kassaraba Jan.	12. Ruebenbauer Karol.
7. Kosowski Tadeusz.	13. Sadłowski Władysław.
8. Kuschee Tadeusz.	14. Staszkievicz Jan.
9. Mataszowski Ludwik.	15. Świetlik Aleksander.
10. Matkowski Karol.	

Dwóch uczniów otrzymali stopień drugi, siedmiu uczniom pozwolono po wakacjach poprawić złą notę z jednego przedmiotu.

Wynik egzaminów dojrzałości w roku szkolnym 1887/8.

Do egzaminu dojrzałości we wrześniu 1887 zgłosiło się 13 abiturientów, z tych otrzymało 10 świadectwo dojrzałości. Notę z jednego przedmiotu poprawiło 2 abiturientów.

Świadectwo dojrzałości otrzymali:

1. Bejnarowicz Szymon.	6. Śelter Jakób.
2. Bielski Zygmunt.	7. Żebrowski Franciszek.
3. Czaykowski August.	8. Zakaszewski Witold.
4. Rauch Edward.	9. Bach Jonasz.
5. Rosenbusch Emilian.	10. Braude Marek.

Z końcem roku szkolnego 1888 przystąpiło do egzaminów dojrzałości 22 abiturientów.

Za dojrzałych uznano	14
Na 6 tygodni relegowano z jednego przedmiotu . . .	7
Na rok reprobowano	1

Świadectwo dojrzałości otrzymali:

1. Alexandrowicz Stanisław.	8. Kossowski Tadeusz.
2. Bał Stanisław.	9. Kuschee Tadeusz.
3. Jaworski Edward.	10. Matkowski Karol.
4. Mataszowski Ludwik.	11. Sadłowski Władysław.
5. Pawłowski Dominik.	12. Budzynowski Alfred.
6. Ruebenbauer Karol.	13. Kassaraba Jan.
7. Broniewski Alfred.	14. Deyczakowski Franciszek.

VIII.

Kronika Zakładu.

Otwarcie roku szkolnego nastąpiło jako zwykle dnia 1. września 1887 po uroczystem nabożeństwie kościelnem z odśpiewaniem „Hymnu ludu“.

Przez pierwsze trzy dni września 1887 odbywały się dalsze egzamina wstępne do klasy I., jakoteż egzamina poprawcze i wstępne do innych klas, a dnia 4. września rozpoczęła się już regularna nauka szkolna.

Do klasy I. zapisało się w tym roku szkolnym ogółem 78 uczniów; z tych nie przyjęto 5 jako nie posiadających wymagane regulaminem przygotowania, resztę zaś rozdzielono na dwa oddziały równorzędne. Do innych klas zapisało się ogółem 235 uczniów, a na podstawie egzaminów wstępnych przyjęty w ciągu roku do rozmaitych klas razem 21 uczniów. Liczba uczniów w klasie II. okazała się znowu tak znaczną, że Wys. rada szkolna zarządziła rozdzielenie jej na dwa oddziały; zaczęm liczył zakład w tym roku razem klas 9. W porównaniu z poprzednim rokiem szkolnym wynosiła liczba zapisanych w tym roku uczniów o 19 więcej.

W dniach 15—17. września odbyły się egzamina poprawcze abiturjentów, jakoteż egzamina dojrzałości tych abiturjentów, którzy dla słabości nie mogli się zgłosić do egzaminu ustnego w terminie letnim. Wynik tych egzaminów podany jest wyżej w odpowiedniej rubryce.

W pierwszych dniach października zaszczycił nasze miasto odwiedzinami swymi Jego Excelencya, pan minister oświecenia Dr. Paweł Gantsch, i dnia 3. października zwiedził także nasz zakład. W kilku klasach przepytywano uczniów w obecności pana ministra, któremu towarzyszyli Jego Excelencya p. namiestnik, tudzież delegaci Wys. Rady szkolnej krajowej, z wykładanych właśnie przedmiotów w języku niemieckim, i odpowiedzi ich wypadły wszędzie zadowalniająco. Potem zwiedził pan minister dokładnie wszystkie gabinety, sale rysunkowe i lokalności zakładu, przeglądał nowo zaprowadzone katalogi klasowe, i wyraził przy pożegnaniu dyrekeyi najzupełniejsze uznanie swoje tak co do dydaktycznego jako też administracyjnego kierownictwa zakładu.

Dnia 4. października i 10. listopada, jako uroczystości imienin Najjaśniejszego Pana i Najj. Pani obchodził zakład jak zwyczajnie

solennem nabożeństwem kościelnem z odśpiewaniem „Te Deum“ i „Hymnu ludu“.

Zamknięcie pierwszego półrocza i rozdanie świadectw nastąpiło 30. stycznia, a dnia 3. lutego rozpoczęło się drugie półrocze.

Egzamina dojrzałości w terminie letnim odbyły się w dniach 8—13. czerwca pisemne, a w dniach 18—21. czerwca włącznie, ustne, pod przewodnictwem członka Wys. Rady szkolnej krajowej, Dra Władysława Zajączkowskiego, a liczbę abiturientów i wynik egzaminów podajemy w poprzednim rozdziele.

W przypadającej dnia 28. czerwca uroczystości żałobnej za duszę ś. p. Cesarza Ferdynanda Dobrotliwego brała młodzież szkolna wraz z gronem nauczycieli również udział wysłuchaniem mszy żałobnej.

Do Sakramentu pokuty przystępowała młodzież szkolna jak zwykle trzy razy, mianowicie na początku roku szkolnego, w ciągu wielkiego postu i przed wakacjami; w wielkim tygodniu obywateli się rekolekcyje wielkanocne przez pierwsze trzy dni wielkiego tygodnia, a w pierwszym dniu Zielonych Świąt przystępowali uczniowie klas niższych do do Sakramentu bierzmowania.

Rok szkolny zakończył się uroczystem nabożeństwem kościelnem z odśpiewaniem „Hymnu ludu“ dnia 14. lipca, w którym też rozdano uczniom świadectwa.

Z wielką przykrością jednak przychodzi nam zakończyć niniejszą kronikę zapisaniem dotkliwej i bolesnej straty jaką poniósł nasz zakład na początku drugiego półrocza przez zawczesny zgon jednego ze swych profesorów ś. p. Romualda Starkla, który zgasł w sile wieku po długich cierpieniach dnia 19. marca 1888. Jestto zaprawdę strata nieodżałowana, ś. p. Romuald Starkel należał bowiem do takich szermierzy ducha, którzy w walce o prawdę i światło stoją w pierwszych szeregach i których ubytek przeto nie łatwo da się powetować. Ktokolwiek poznał go bliżej, musiał go wysoko cenić i szanować, i możemy tu śmiało powiedzieć, że: kraj stracił w nim zacnego obywatela, umiejętność i literatura zdolnego i gorliwego pracownika, szkolnictwo wzorowego pedagoga, młodzież szkolna nieocenionego przewodnika i przyjaciela, a grono nauczycielskie naszego zakładu kochanego i serdecznego druha, czego najlepszym dowodem był szczery żal i udział całego zakładu w oddaniu ostatniej posługi zmarłemu. Cześć jego pamięci!

IX.

Warunki przyjęcia ucznia do zakładu na przyszły rok szkolny 1888/9.

Zapisy uczniów do zakładu odbędą się w dniach 1. i 2. września 1888 roku od godziny 8—12 przed południem w kancelaryi dyrekeji, nabożeństwo wstępne odbędzie się dnia 3. września, poczem dnia 4. września rozpocznie się regularna nauka.

Każdy nowo wstępujący do zakładu uczeń powinien zgłosić się w oznaczonym czasie w towarzystwie ojca, matki lub ich upoważnionego zastępcy, wykazać metryką chrztu lub urodzenia, że ukończył przynajmniej 10. rok wieku, a jeśli uczęszczał przedtem do szkół publicznych, przedłożyć także świadectwo szkolne z ostatniego półroczia. Zarazem obowiązany jest uczeń złożyć przy zapisie 2 złr. 10 ct. jako takse wstępną, i przynajmniej 1 złr. w. a. na środki naukowe, które to pieniądze, w razie nie złożenia egzaminu wstępnego, będą zwrócone.

Uczniowie, wstępujący do I. klasy, muszą dnia 1. września 1888 poddać się pisemnemu, a w następnych dniach ustnemu egzaminowi wstępnemu, przyczem wymagana będzie od nich prócz religii, znajomość elementarna języka polskiego i niemieckiego, tudzież należyta biegłość w czterech działaniach arytmetycznych.

Uczniowie, wstępujący do klas wyższych, muszą również, jeżeli nie przychodzą z istniejących c. k. wyższych szkół realnych, zdawać egzamin wstępny za złożeniem taksy egzaminacyjnej w kwocie 12 złr., a dopiero od wyniku tego egzaminu zależeć będzie, do której klasy zakładu tutejszego mogą być przyjęci. Prócz tego musi każdy nowo wstępujący uczeń, jeżeli przychodzi do tego zakładu z gimnazjum lub innej c. k. wyższej szkoły realnej, wykazać się nie tylko świadectwem szkolnem z ostatniego półroczia, ale także potwierdzeniem Dyrekcyi dotyczącego zakładu naukowego, że przyjęciu jego do innego zakładu naukowego nie stoi na przeszkodzie. Egzamina wstępne tych uczniów odbywać się będą w pierwszych dniach września.

Zgłaszający się do zapisu kandydaci, którzy przedtem do żadnej szkoły publicznej nie uczęszczali, lub od dłuższego czasu uczęszczać przestali, muszą wykazać dokumentem legalnym, gdzie i czem zajmowali się dotychczas, i że co do ich moralności nie zachodzi żadna wątpliwość.

Nakoniec uczniowie tutejszego zakładu, którzy chcą przejść do klasy wyższej, muszą również z rodzicami, opiekunem lub ich zastępcą zgłosić się do zapisu w oznaczonym czasie. Ci uczniowie nie płać już taksy wstępnej, ale obowiązani są złożyć przy zapisie przynajmniej 1 złr. na środki naukowe.

Najglówniejsze przepisy szkolne.

1. Każdy uczeń tego zakładu jest obowiązany, wszelkie rozporządzenia, wychodzące z dyrekcyi zakładu, jak najściślej wypełniać i każdemu członkowi grona nauczycielskiego zawsze i wszędzie należyta cześć okazać.

2. Salę naukową otwiera się na 10 minut przed rozpoczęciem nauki. Przez ten czas powinni wszyscy uczniowie z należyta przyzwoitością w swojej klasie gromadzić się, i ująć niezwłocznie przeznaczone dla siebie miejsca i spokojnie oczekiwać rozpoczęcia wykładu. Włóczenie

się po kurytarzach, hałasowanie w klasie, jakoteż spóźnianie się na godziny wykładowe podlega karze.

3. Na godziny wykładowe powinien uczeń przynosić wszelkie przepisane książki, zeszyty i inne przedmioty naukowe, ale nadto nie więcej: przynoszenie przedmiotów, nie mających żadnego związku z nauką szkolną, jest zabronione.

4. Podczas wykładu może być uczeń wywołany z klasy tylko w nagłych wypadkach, i to za pozwoleniem dyrekcji. Uczniowie, wypukający kolegów z klasy, będą karani.

5. Wychodzenie ze szkoły w ciągu nauki może być dozwolone tylko w nagłych wypadkach.

6. Skupianie się i wałęsanie po kurytarzach podczas zmiany godzin jest surowo zakazane.

7. Wszelkie naruszanie, psucie lub zanieczyszczanie lokalów i sprzętów szkolnych, jakoteż środków naukowych, jest jak najsurowiej zabronione: wykraczający nie tylko obowiązany jest wynagrodzić szkodę, ale nadto podpada karze w miarę swego przewinienia. Jeżeli sprawcy szkody wykryć nie można, natenczas muszą wszyscy uczniowie tej klasy, w której szkoda wyrządzoną została, ponieść kosztą naprawy uszkodzonego przedmiotu, albo też sprawienia nowego.

8. Po ukończonej nauce w szkole mają uczniowie spokojnie i przyzwyczajenie udawać się do domu.

9. Także i po za obrębem szkoły powinno zachowanie się uczniów odpowiadać wymaganiom moralności i przyzwoitości.

10. W obcowaniu ze sobą powinni uczniowie postępować uprzejmie i grzecznie, mimowolnie urazy wzajemnie sobie przebaczać, rozmyślnych nie odplacać zemstą, zło po bratersku odradzać, do dobrego radą i przykładem się zachęcać.

11. Wszelkiego rodzaju darowizny, sprzedaże lub frymarki pieniężne, jakoteż urządzenie loteryi w szkole, są zakazane.

12. Urządzanie składek pieniężnych pomiędzy uczniami na jakie bądź cele prywatne, na upominki dla członków grona nauczycielskiego i t. p., nie są dozwolone; składki na cele publiczne mogą być urządzone tylko za wyraźnem pozwoleniem Wys. Rady szkolnej.

13. Żaden uczeń nie może ani jako członek, ani jako słuchacz brać udziału w jakichkolwiek stowarzyszeniach, nie wolno też uczniom zawiązywać żadnych stowarzyszeń między sobą.

14. Schadzki i zgromadzenia uczniów w znaczniejszej liczbie na ćwiczenia naukowe lub zabawy, mogą się odbywać tylko za pozwoleniem i pod nadzorem grona nauczycielskiego.

15. Nie wolno uczniom bez szczególnego pozwolenia swoich nauczycieli występować publicznie z pracami literackimi, także nie mogą oni brać udziału w przedstawieniach publicznych.

16. Odwiedzanie miejsc publicznych, jako to: restauracyj, cukierni, kawiarni i t. p., tudzież uczęszczanie do teatru i na inne przedstawienia publiczne, dozwolone jest tylko w towarzystwie rodziców lub ich zastępców; także palenie tytoniu, jako nie odpowiednie ani wiekowi, ani stosunkom, ani też celom naukowym uczniów, jest stanowczo zabronione, i wszelkie wykroczenia w tym względzie będą surowo karane.

17. Uczeń obowiązany jest uczęszczać bez przerwy do szkoły. W razie ważnej przeszkody powinien za przedłożeniem pisemnej prośby ze strony ojca lub jego zastępy wyjednać sobie na krótki czas uwolnienie od gospodarza klasy, na kilkudniowy zaś przeciąg czasu od dyrektora.

18. Wypadki słabości lub inne nie przewidziane przeszkody mają być w przeciągu 24 godzin ustnie lub pisemnie oznajmione gospodarzowi klasy; za przybyciem zaś na nowo do szkoły powinien uczeń w każdym razie wykazać wiarogodnem pisemnem świadectwem powod i czas swej nieobecności. Ośmiodniowa, żadnem poprzedzającym zawiadomieniem nie usprawiedliwiona nieobecność w szkole, będzie uważana za dobrowolne wystąpienie z zakładu, i nastąpi wymazanie ucznia z katalogu. O wystąpieniu z zakładu ma każdy uczeń zawiadomić dyrektora i gospodarza klasy.

19. Rodzice lub opiekunowie uczniów z prowincyi powinni ustnie lub pisemnie zawiadomić dyrektora, gdzie ucznia umieścili i na kogo zdali obowiązki i prawa domowego nadzoru z taką odpowiedzialnością wobec zakładu, jaka ciąży na nich samych. Również musi być oznajmiona dyrektorowi lub gospodarzowi klasy każda zmiana tego nadzoru: gronu zaś nauczycielskiemu przysługują prawo w takim razie, jeżeli nadzór domowy z słusznych powodów uważa za nieodpowiedni lub szkodliwy dla ucznia, żądać wyboru innego nadzoru, a w razie oporu ze strony rodziców lub opiekunów, przedłożyć krajowej władzy szkolnej wniosek o wykluczenie dotyczącego ucznia z zakładu.

20. Tylko rodzice, opiekunowie lub odpowiedni ich zastępy mogą w ciągu roku szkolnego zasięgać u nauczycieli wiadomości o postępie i zachowaniu się uczniów. Tak zwani instruktorowie prywatni muszą mieć do tego wyraźne pisemne upoważnienie ze strony rodziców lub opiekunów.

21. Wszelkie przekroczenie tych przepisów szkolnych pociąga za sobą karę, która od prostego skarcenia stopniowana być może aż do wykluczenia ucznia ze wszystkich publicznych zakładów naukowych państwa. Uczniowi, który uchyla się od poniesienia zasądzonej kary wystąpieniem z zakładu, nie będzie wydane świadectwo odejścia.

